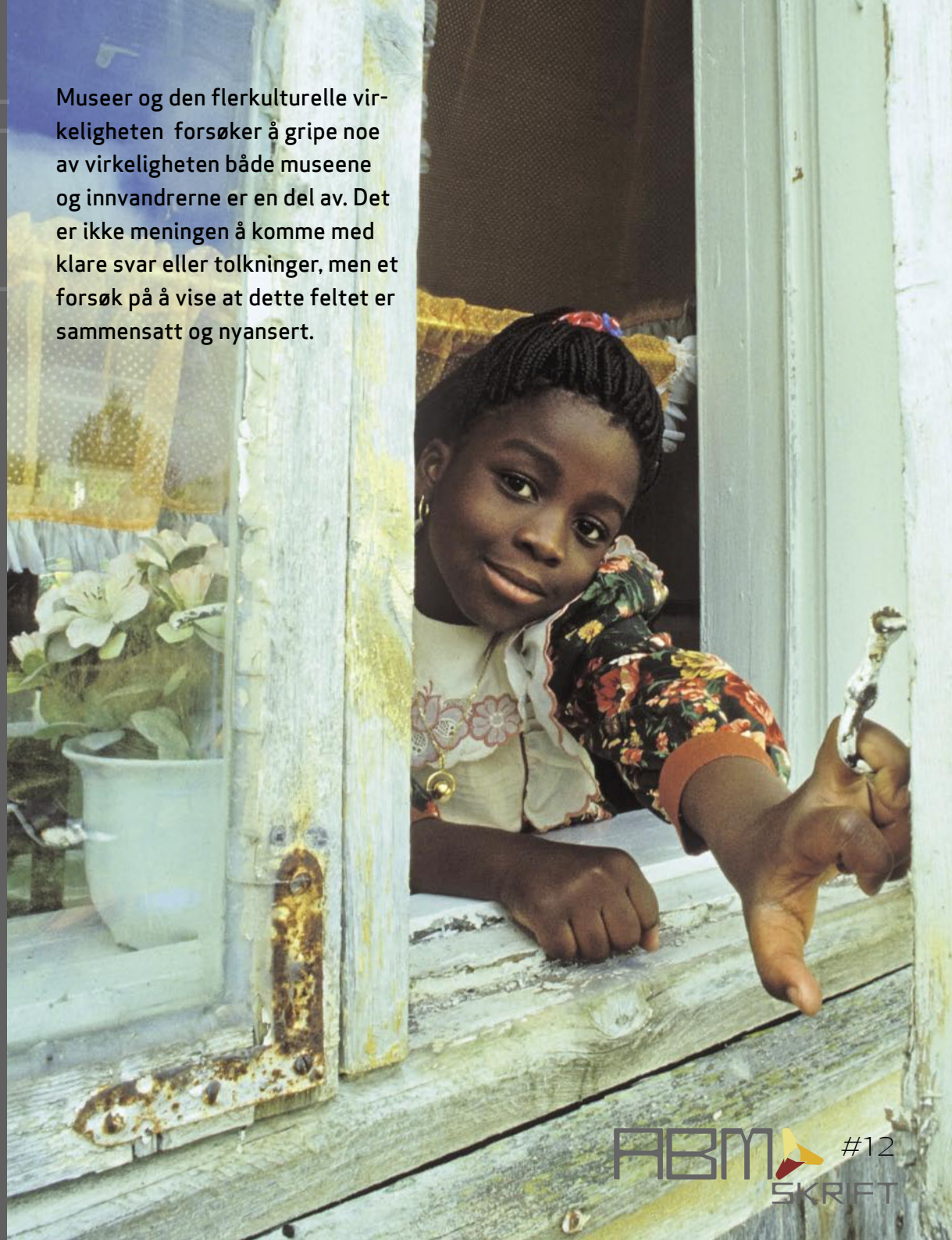


Mellom undringshjem og kamparenaer

MUSEER OG DEN FLERKULTURELLE VIRKELIGHETEN

Hans Philip Einarsen

Museer og den flerkulturelle virkeligheten forsøker å gripe noe av virkeligheten både museene og innvandrerne er en del av. Det er ikke meningen å komme med klare svar eller tolkninger, men et forsøk på å vise at dette feltet er sammensatt og nyansert.





ABM-UTVIKLING
POSTBOKS 8145 DEP
N-0033 OSLO

TELEFON: 23 11 75 00
TELEFAKS: 23 11 75 01

post@abm-utvikling.no
www.abm-utvikling.no

FORSIDE: Torbjørn Tanberg/
Samfoto
TRYKK: PDC-Tangen AS
OPPLAG: 2000

ISSN 1503-5972
ISBN 82-8105-014-4

ABM-utvikling 2005

INNHold

Forord	4
Innledning	6
1 Museene og kategoriseringsbehovet.	8
MUSEENE OG «DE ANDRE»	8
TO PERSPEKTIVER PÅ DET FLERKULTURELLE.	10
MUSEENES ROLLE I: VEDLIKEHOLD AV DE KULTURELLE GRENSENE.	12
MUSEENES ROLLE II: INKLUDERING AV NYE KULTURUTTRYKK	14
2 Undringshjem og kamparenaer	16
MUSEUM SOM UNDRINGSHJEM – ET PAKISTANSK PERSPEKTIV	16
MUSEUM SOM KAMPARENA – ET KURDISK PERSPEKTIV	19
3 Museum som integrasjonsarena?	22
MUSEUMSBESØK SOM INTEGRASJONSSTRAEGI	24
NORGE – ET STOLTHETSOBJEKT	26
4 Hindringer	28
INFORMASJON	28
PRIS	31
IDENTITETSARBEID OG SAMHOLD.	31
FORENINGSARBEID	32
SKEPSIS OG REDSEL	34
5 Veier videre	36
INNSAMLING OG DOKUMENTASJON.	37
FORMIDLING	39
FLERKULTURELT NETTVERK	40
Samtalepartnere	42
Litteratur	43

FORORD

Denne rapporten er et resultat av et prosjekt som ble initiert av Internasjonalt kultursenter og museum (IKM) i 2002. Norsk museumsutvikling mottok da en søknad om prosjektmidler til prosjektet «Innvandrere og deres relasjon til norske museer». Bakgrunnen for prosjektet var at det er gjort lite forskning på museenes rolle i det flerkulturelle samfunnet, og IKM ønsket å bidra til bedre tilrettelegging av museumsaktiviteter gjennom kunnskap om innvandreres forhold til norske museer.

Hans Philip Einarsen har vært leder for prosjektet og har ført rapporten i pennen. Han har tatt utgangspunkt i museenes utvikling og deres rolle i det flerkulturelle samfunnet, og har gjennom samtaler med pakistanere og kurdere hentet inn tanker om og holdninger til museet som begrep og som institusjon.

Kulturelt mangfold er en klar samfunns kvalitet som legger føringer både på nasjonal og internasjonal utforming av kulturpolitikken. Det er behov for ulike strategier og tiltak for å fremme kulturelt mangfold, og ABM-utvikling ser denne rapporten som et viktig bidrag i arbeidet med å bevisstgjøre museene til innsats på feltet.

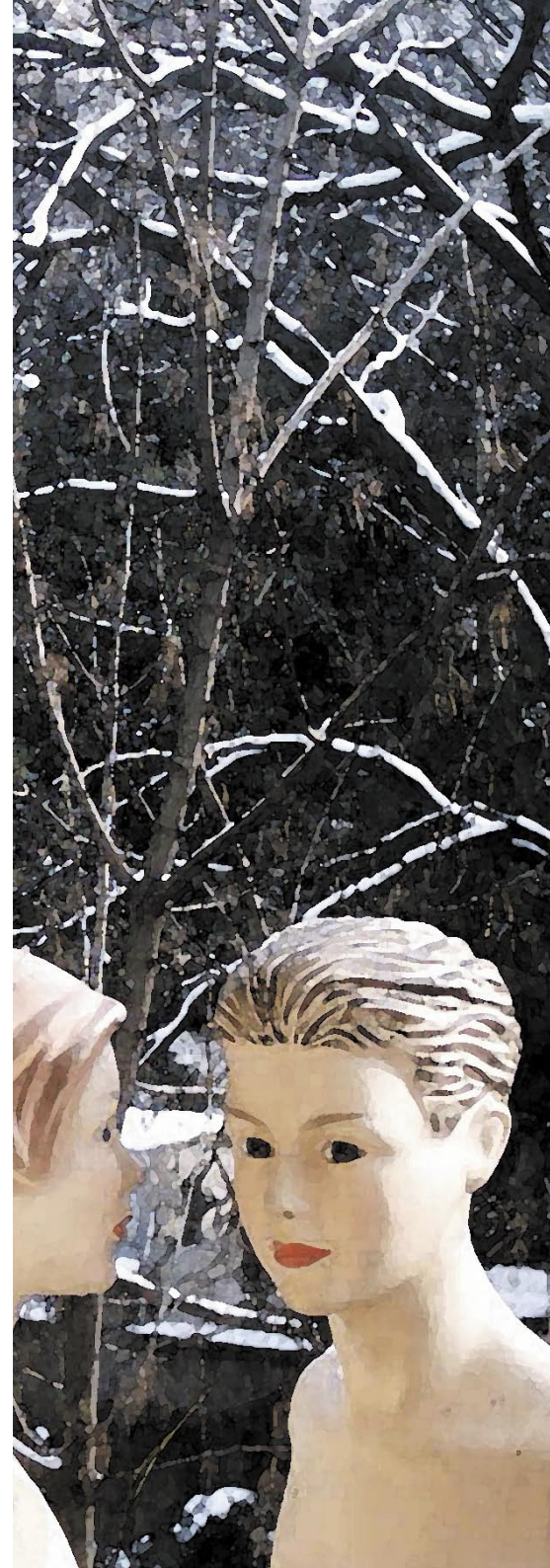
Vi takker IKM, Hans Philip Einarsen, informanter og andre som har bidratt med faglige råd og innspill til rapporten.

Oslo, januar 2005.

Jon Birger Østby
direktør

Randi Ertesvåg
avdelingsdirektør

*Grafisk design
og illustrasjon:
Firuz Kutal.*



INNLEDNING

I Museumsnytt nr. 4:2002 er det et lengre intervju med kulturminister Valgjerd Svarstad Haugland om museumsreformen. Intervjueren stiller spørsmål om hvilke utfordringer museene står overfor i møtet med det flerkulturelle samfunnet. «Vi er ikke bevisste nok i forhold til våre nye landsmenn», svarer Haugland. «Integrering må bli en naturlig utvikling i museumsbildet» (Museumsnytt 4:2002).

Kulturministeren har så rett. I kjølvannet av folkevandringer og flyktningestrømmer står museene overfor stadige nye utfordringer og spørsmål. Som kunnskap- og symbolinstitusjoner har museene en forpliktelse til å gripe fatt i det kulturelle mangfoldet og bevare

det representative i samtiden. I Stortingsmelding nr. 22, om arkiv, bibliotek og museum, oppfordres museene til å ta tak i disse spørsmålene.

I åra framover må det leggjast til grunn at ei rekkje museum vil gripa fatt i spørsmål som gjeld innvandrarak og deira situasjon. Eit viktig siktemål vil i denne samanhengen vera å medverka til konstruktiv dialog mellom innvandra- rak og innfødde i kongeriket. (Kap 6.11.1 side 93)

Per Bjørn Rekdal og daværende Norsk museumsutvikling laget en utredning om hvilke utfordringer og muligheter de norske museene står overfor på

dette området, og etterlyste i denne forbindelse mer kunnskap om relasjonene mellom norske museer og innvandrere (Rekdal 1999). Enkelte vil kanskje spørre hvorfor vi skal fokusere på innvandrere også på dette feltet. Skal det ikke være mulig å besøke museene uten å bli del av en statistikk og stigmatisert som innvandrere?¹ Hensikten med denne rapporten er å forsøke å gripe noe av virkeligheten både museene og innvandrerne er en del av. Det er ikke meningen å komme med klare svar eller tolkninger, men et forsøk på å vise at dette feltet er sammensatt og nyanisert. Ved å gjøre oss bedre kjent med de ulike strukturene som påvirker feltet, har vi en bedre mulighet til å lage et godt og

*Grafisk design
og illustrasjon:
Firuz Kutal.*



inkluderende museumstilbud, og bli bedre kjent med vår egen virksomhet. Det er imidlertid viktig å presisere at jeg, som etnisk nordmann, nødvendigvis skriver med majoritetens blikk. Hadde tematikken blitt behandlet med et innvandrerblikk, ville trolig andre spørsmål blitt stilt og andre tanker tenkt.

I dette prosjektet har jeg hatt samtaler med 10 personer; seks pakistanere hvorav tre var født i Norge, og fire kurdere. Enkelte av personene har jeg møtt flere ganger til samtale. Mine samtalepartnere er ressurssterke personer som har et reflektert forhold til så vel norsk kulturliv som til innvandrernes utfordringer og situasjon i Norge. Grunnen til at jeg valgte personer fra akkurat disse to

gruppene er deres forskjellighet. Kurdere er flyktninger uten egen nasjonalstat. Deres geografiske område er delt mellom de fire nasjonalstatene Tyrkia, Iran, Irak og Syria, og deres historie har vært preget av krig, opprør og en kamp for nasjonal selvbestemmelsesrett. Mine kurdiske samtalepartnere har bodd i Norge i overkant av 10 år. Til forskjell kom mine pakistanske samtalepartnere til Norge tidlig på 70-tallet som arbeids-emigranter eller som ektefelle/barn til disse. Pakistan ble en selvstendig stat i 1947 ved at områdene av India som hadde muslimsk befolkningsflertall ble skilt ut som uavhengig stat.

Denne rapporten kan grovt deles inn i to deler. Først drøfter jeg museenes utvikling og deres

rolle i det flerkulturelle samfunnet. Deretter presenteres noen tanker fra samtaleene som kan bidra til å kaste lys over innvandrernes forhold til museer.

¹ En innvanderer forstås her som en person født av to utenlandsfødte foreldre. Denne definisjonen brukes blant annet av statistisk Sentralbyrå (SSB).

MUSEENE

OG KATEGORISERINGSBEHOVET

Museer er institusjoner hvor ting samles inn, ordnes og settes i et system. De lager orden i en verden som ofte fremstår som kaotisk. Begrepet Museum kan føres helt tilbake til antikkens tidsalder, der Museion var et lærested og tilholdssted for de ni musene. Vi vet svært lite om disse institusjonene. Mer vanlig er det å se kirkens og templenes skattekamre og renessansens raritetskabinett som museenes forløpere. Med sekulariseringen rev museene seg sakte men sikkert løs fra religionen, og fikk sin første utbredelse i Italia, men spredte seg i løpet av det 16. årh. til hele Europa. På 1700 og 1800-tallet ble offentlige museer etablert som kunnskapsinstitusjoner. Den nasjonaldemokratiske

bevegelsen vinner frem, og museene ble etter hvert et redskap i nasjonsbyggingen. Blant annet ble Norsk Folkemuseum etablert i 1894 med det klare mål at museet «samler og utstiller alt, som belyser folks kulturliv...» (NOU 1996:7 s.31). For mange vil museenes fortellinger fortsatt framstå som objektive sannheter. Samtidig er museer viktige symbolinstitusjoner som synliggjør hva som anses som viktig i et samfunn. Ulike museer forteller ulike historier, men felles for historiene er at de baserer seg på et innsamlet materiale som er blitt vurdert som verdifullt. På denne måten framstår museene selv som utstillinger på de rådende verdensoppfatninger opp gjennom historien.

Museene og «de andre»

Sosiologen Zygmunt Bauman viser oss i boken «Modernity and ambivalence» (1991) hvordan orden og kategorisering er blant modernitetens kjennetegn. Innenfor moderniteten utgjør opposisjonene mellom «vi» og «de andre» en grunnleggende del av menneskers klassifisering av hverandre. Gruppene er hverandres motsetninger, men også hverandres forutsetninger i det en «Vi»-gruppe definerer seg selv som ulike fra «de andre». Ser vi dette i sammenheng med den klassiske museumshistorien kan vi ane noe av ideen bak oppkomsten av folkemuseene på slutten av 1800-tallet. Per Bjørn Rekdal uttrykker det slik:

Den norske nasjonale reisingen utover på 1800-tallet hadde et sterkt element av «vi mot andre» – tankegang. Det gjaldt å finne det rene og opprinnelige norske, det vil si det som var mest forskjellig fra det en fant i andre land. (Rekdal 1999:29)

Krzysztof Pomian (1993) argumenterer på lignende vis for at museer er et resultat av europeisk historie, kun med blikk for de «europeiske elites felles arvegods» (Pomian 1993;70). Utenomeuropeiske gjenstander ble riktignok tatt med til Europa fra mer eksotiske strøk, men ble i første omgang brukt til å styrke bildet av europeernes overlegenhet. På tilsvarende

måte som folkemuseene så sin oppgave i å finne det typiske nasjonale i et europeisk fellesskap, var de etnografiske museers oppgave å presentere «de andre». De etnografiske museene ble museene for de utenomeuropeiske kulturer. Behovet for å klassifisere hverandre i grupper ble på denne måten ivarettatt av museene, og vår forestilling om en «ordnet» verden, med «vi» og «de andre» i adskilte kategorier, ble opprettholdt.

Bauman fortsetter sin analyse av moderniseringsprosessen og forteller at klassifiseringen mellom «vi» og «de andre» først ble utfordret når avstanden mellom gruppene begynte å hvikes ut. For å beskrive dette benytter Bauman begrepet «de fremmede». Begrepet er hentet fra

Simmels essay «Exkurs über den Fremden» der «den fremmede» er «en vandrør som kommer i dag og blir værende» (Høgmo 1998;19). Det er personer som kommer utenfra og som ingen vet hvor lenge vil bli. De tilhører ikke «oss» men de kan heller ikke plasseres sammen med «de andre». De er på vandring mellom kategoriene. Det vil være fullstendig galt å si at dagens innvandrere og flyktninger er «fremmede» slik vi bruker ordet i vår dagligtale. Men det er ikke utenkelig at deler av innvandrerbefolkningen oppleves som personer mellom kategoriene. De kommer utenfra, fra samfunn med andre tradisjoner, verdier og normer. De snakker andre språk, har butikker med spesielle varer og egne religioner. Med

andre ord er de fortsatt blant «de andre», selv om de bor hos «oss». Samtidig er de også en del av «oss». De tar del i hverdagslivet, snakker språket flytende, går på skiturer og sitter i kommunestyre. Mange er født her. De er både en av «oss», og samtidig en av «de andre». Våre vante kategoriseringer blir utfordret.

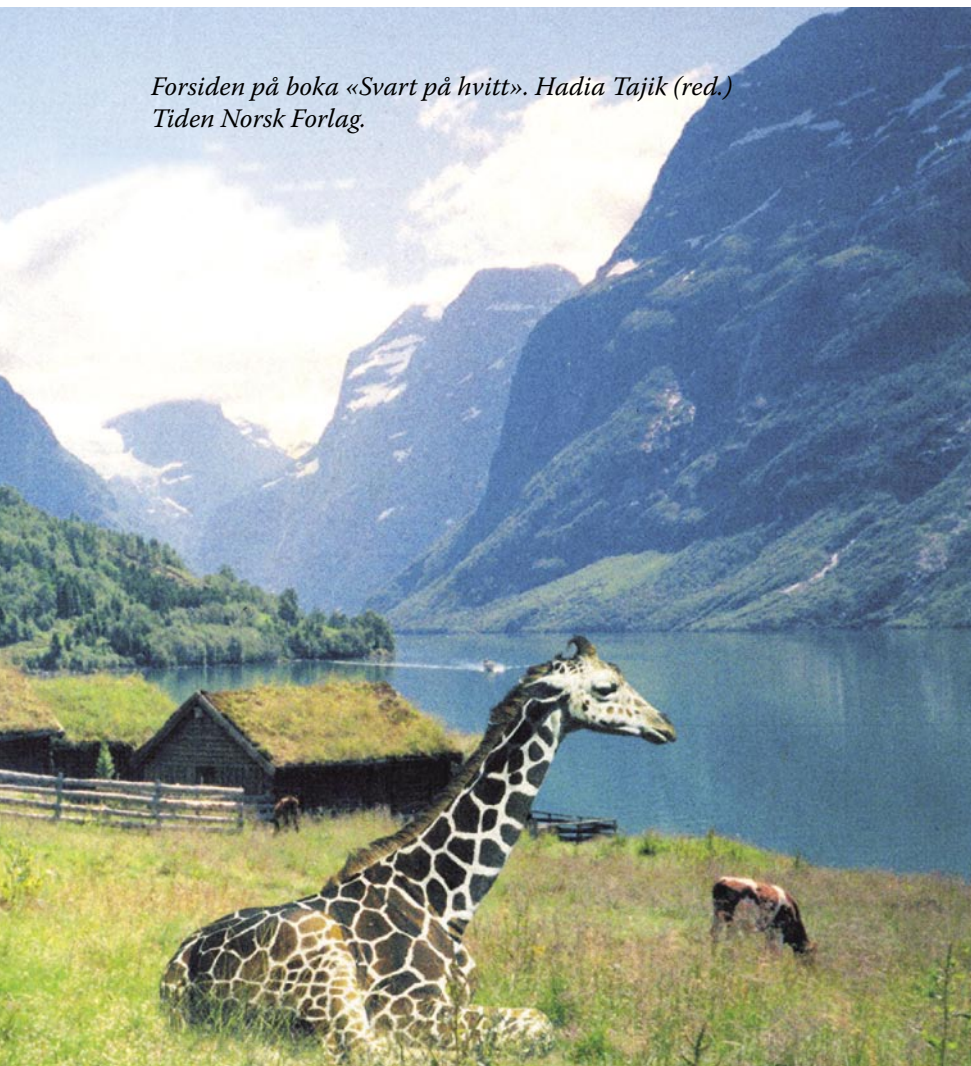
To perspektiver på det flerkulturelle

Ut av dette vokser det fram ulike perspektiver på den flerkulturelle virkeligheten vi er en del av. På den ene siden finner vi mekanismer som opprettholder en avstand mellom «oss» og «de andre», og vedlikeholder de kulturelle grensene. Ved hjelp av

ubevisste mekanismer og strukturer som bidrar til å eksotifisere og stigmatisere «de andre», minner vi stadig oss selv om at «de» ikke er en del av «oss».

For noen år siden kunne media berette om en afrikaner som hele sytten ganger var blitt stoppet av politiet uten noen annen grunn enn at han hadde en ny og dyr sykkel. Å ha penger til å kjøpe en ny sykkel av beste merke stred åpenbart mot politifolkenes forestillinger av unge innvandrere. Sosionomen og ungdomsarbeideren Amani Olubanjo Buntu har opplevd lignende episoder. «Det er forferdelig naivt å være svart i Norge og tro at ingenting skal skje, at du skal få gå i fred og aldri vil bli konfrontert med hudfargen din», forteller han i boken «Svart på hvitt» (2001;9), en antologi som gir unge mennesker med minoritetsbakgrunn en stemme. Bokens omslag viser et naturlandskap fra Norge. En blikkstilte fjord omkranset av høyreiste fjell. På forkant av bildet er det en eng, og midt i engen ligger en giraff og koser seg i sola. Og ikke bare det, men dyret ser ut til å trives og viser ingen mine på å forlate stedet. Giraffen hører naturligvis ikke

*Forsiden på boka «Svart på hvitt». Hadia Tajik (red.)
Tiden Norsk Forlag.*



hjemme i norsk fauna, og vi vet med en gang at dyret må fjernes for at bildet skal bli riktig. Bildet er en illustrasjon på hvordan ulikhetene kan bidra til å skape orden. Ved å fjerne, eller kategorisere vekk det som er fremmed opprettholder vi forestillingene om hva som hører hjemme. Norsk-pakistanske Mah Rukh Ali forteller i sin bok «Den sure virkeligheten» (1997) hvordan hun til tross for å være født og oppvokst i Norge har opplevd å bli plassert i spesialklasser, å bli tiltalt på engelsk og på andre måter bli klassifisert i kategorier hun ikke tilhører. Mange vil forklare dette som tilfeller av misforståelser, men de opptrer i et mønster som kan bidra til å kaste lys over hvordan vi er med på å opprettholde kategoriene og avstanden mellom «oss» og «de andre». Til forskjell fra det velkjente «bygdedyret», som ikke vil at noen skal stikke seg frem, ønsker vi her at de skal skille seg ut. Da vet vi at de ikke er en del av «oss».

Sett fra et annet perspektiv har den økende kontakten med mennesker fra andre deler av verden bidratt til økt refleksivitet, der absolutte sannheter

FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ

Innvandrere = begge foreldre født i utlandet

Med innvandrerbefolkningen menes personer med to utenlandsfødte foreldre. Til innvandrerbefolkningen hører førstegenerasjonsinnvandrere, som selv er født i utlandet - og personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre.

Med vestlige innvandrere menes innvandrere med bakgrunn fra land i Vest-Europa (unntatt Tyrkia), Nord-Amerika og Oseania. Ikke-vestlige innvandrere brukes her om personer med bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia

Ved inngangen til 2004 var innvandrerbefolkninga i Norge på omtrent 7,6% av total folkemengde. Innvandrerbefolkninga økte med 4,9 prosent i 2003. 72% av innvandringa kommer fra personer med ikke-vestlig bakgrunn.

Bakgrunn til innvandrerbefolkninga:

Asia 40%

Øst-Europa 16%

Norden 15%

Afrika 12%

Vest-Europa 10%

Bakgrunn fordelt på land:

Pakistan 23 900

Sverige 22 900

Danmark 19 300

Vietnam 17400

Irak 17 300

må vike plassen for relative verdier og pluralitet. Vi kan tillate å se på oss selv utenfra, med andre briller, og smile over våre egne rariteter som skiturer og matpakker. Daglig vandrer vi mellom mennesker fra ulike verdenshjørner med forskjellige tradisjoner og verdier, og hilser innvandrerne og samfunnsendingene velkommen. Som for å understreke dette blir utenomeuropeiske gjenstander, som før ble brukt til å styrke troen på europeernes overlegenhet (Pomian 1993;70), i dag nærmest sett på som statussymboler i enkelte miljøer hos «oss». Vi reiser til fremmede steder og kjøper med oss masker, eksotiske klesplagg, håndlagde instrumenter og andre «trofeer». Hjemme får gjenstandene en symbolfunksjon om de blir plassert i den rette konteksten, og refererer til begreper som solidaritet, globalisering, nysgjerrighet og toleranse. Et godt og dannet hjem har i dag et rikt utvalg av masker, tepper og andre gjenstander som forteller at eieren er en verdensvant person med evne til å se «oss» i et annet lys. Man kan med rette stille spørsmål om ikke dette fortsatt er en måte å vise fram

overlegenhet og avstand til «de andre» på, så lenge vi vet at en slik mobilitet langt nær er alle forunt. Evnen til å se på seg selv utenfra knytter Bauman (1991) til postmodernitetens framvekst. Der moderniteten ser likhet og brorskap, ser postmoderniteten mangfold og toleranse, uttrykker Bauman (ibid 1991;98).

Grensene mellom disse perspektivene er flytende. Skjulte strukturer som bidrar til å opprettholde avstanden mellom «oss» og «de andre» finnes over alt. Kanskje er det først og fremst viljen og evnen til refleksivitet, og holdningen til mangfold som skiller perspektivene fra hverandre. Med Baumanns moderniseringsteorier som bakgrunn, kan vi stille spørsmål ved hvilke roller museene inntar i dagens flerkulturelle samfunn.

Museenes rolle I: Vedlikehold av de kulturelle grensene

Vi har sett at museenes historie er preget av å systematisere verden inn i eksisterende kategorier som synliggjør forskjellene mellom «oss» og «de andre». Spesielt gjelder dette kulturhistoriske museer som fokuserer på sitt nærmiljøes historie og

ivaretar en kulturarv. Men hva er en kulturarv?

Lene Florris og Anette Vasstrøm diskuterer kulturarvbegrepet i boken «På museum. Mellom opplevelse og opplysning» (1999). Der forteller de hvordan begrepet er blitt influert av det engelske ordet «heritage», som i tillegg til kultur også referer til det nasjonale. Dette fører til at begrepet kulturarv blir knyttet til noe entydig svensk, norsk, dansk eller engelsk. Forestillingene om at kulturarven er en gitt størrelse, knyttet til et geografisk område er utbredt, og har ført til at identitetsbegrepet ofte opptrer i par med kulturarvbegrepet. Ved å ta vare på sin nasjonale kulturarv styrker man samtidig den nasjonale identiteten. Nasjonen oppleves som et fellesskap, ikke fordi innbyggerne er så like eller har så mye til felles, men fordi de forholder seg til de samme symbolene og ideene, det vi kaller kulturarven. Eller for å sitere en av mine informanter: «Kulturarv er det som blir dannet i et samfunn gjennom årene av menneskelige verdier. Det er kombinasjonen av historie, religion og samfunnsforhold».

Opplevelsen av et fellesskap er viktig. Statsviteren Abdollah Hejab viser i sin hovedoppgave (Hejab 2000) hvordan kurdere i diaspora har utviklet nettverk og etablert fellesskap som binder dem til hjemlandet. Ved å være i en diasporatilværelse øker den nasjonale bevisstheten. Nye generasjoner kurdere som vokser opp i diaspora blir mer opptatt av sine røtter enn sine foreldre. Dette er mekanismer som trolig eksisterer i de fleste innvandrergrupper, og som vi kjenner igjen fra våre egne forfedres utvandring til Amerika. Ingen er så norsk som en amerikaner med slekt på Vestlandet. Det er i denne sammenhengen blitt stilt spørsmål om det er et behov for egne museer som ivaretar de enkelte innvandrerkultur. Mine samtalepartnere er skeptisk til dette da det kan føre til større segregering mellom gruppene. I stedet uttrykkes et ønske om å presentere sin historie i fellesskap med andre grupper. Utviklingen i en del andre land tyder imidlertid på at det med tiden vil komme museer for spesifikke innvandrergrupper også i Norge (Rekdal 1999).

Det er liten tvil om at museets tradisjonelle rolle, som beva-

INTERNASJONALT KULTURSENTER OG MUSEUM (IKM)

Internasjonalt kultursenter og Museum (IKM) har gjennom mer enn ti år arbeidet for å fremme forståelse og respekt for kulturelt mangfold. IKM presenterer kunst og tradisjoner i dagens flerkulturelle Norge. Utstillingene belyser innvandringens historie og kulturelle endringer i det norske samfunnet. Museet er en arena for kunstnere og kulturarbeidere og et kompetansesenter for formidling av kulturelt mangfold. IKM holder til på Grønland Kulturstasjon i Oslo.



IKM holder til i Grønland kulturstasjon i Oslo. Der er utstillingslokaler, galleri, kulturverksted og konsertlokale.

rer av en nasjonal kulturarv og identitet, er viktig. Ikke minst er det viktig for minoritetsgrupper som har et behov for å samle seg om felles symboler og identitet. Men dette fører samtidig til at de kulturelle grensene, som er konstruert i en gitt kontekst, blir vedlikeholdt og mange mennesker blir plassert på siden av kategoriene. Det er en fare for at personer som er født i Norge av utenlandskfødte foreldre faller utenfor alle kategorier. For å få til en reell inkludering av minoritetsgrupper må vi derfor utfordre kategoriene og stille spørsmål til hva som skal innlemmes og hva som skal stenges ute fra kulturarven.

Museenes rolle II: Inkludering av nye kulturuttrykk

Kulturarv er ikke en gitt størrelse, men er noe som oppdages i det museer og andre institusjoner utpeker det som verdifullt og verdt å ta vare på, være seg gjenstander eller kunnskaper. Florris og Vasstrøm (1999) påpeker at kulturarv-begrepet er vanskelig å anvende i et flerkulturelt samfunn hvor det finnes flere identiteter og en mosaikk over kulturell variasjon. Det vil være flere oppfatninger av hva

som kan anses som en kulturarv. Som symbolinstitusjoner vil museene sitte med definisjoner som ikke alle nødvendigvis kjenner seg igjen i.

Sosialantropolog Viggo Vestel har i flere år forsket på ungdomskultur i Oslo øst, der ungdom med innvandrerbakgrunn har økt betraktelig de senere årene. I sin undersøkelse viser han hvordan toleransen og åpenheten blant ungdommene har vokst samtidig som ungdommenes bakgrunn er blitt mer differensiert. Nye hilseritualer og nytt språk med elementer fra ulike etniske bakgrunner, men som alle allikevel forstår, er noe av det han har sett vokse ut av den nye ungdomskulturen. «Ungdommen viser en kompetanse til å takle forskjellighet og har funnet en måte å leve sammen på som er unik», forteller Vestel (Utrop;12.05.03). Her er det snakk om at ulike kulturelle uttrykk smeltes sammen, og at nye uttrykksformer (hilsningsritualer og språk) vokser frem. Identitet er med andre ord en prosess som gjennom ulike sosiale aktiviteter er i stadig endring. Den trenger ikke å være knyttet til nasjonalitet. Dette blir understreket av alle

mine samtalepartnere som er født i Norge:

Jeg har egentlig slutta å tenke på hvem jeg er. Jeg er den personen jeg er. Hva som er pakistansk og hva som er norsk er avhengig av situasjonen og hvem jeg er sammen med (informant 6).

Min bakgrunn er fra Norge og strekker seg tilbake til den dagen jeg ble født. Men jeg vil egentlig ha like mye kunnskap om Pakistan som om Norge. For meg er det viktig å ha en balanse (informant 5).

Uttalelsene over illustrerer hvordan disse to kvinnene henter sine referanserammer fra ulike kulturer. De norskfødte samtalepartnerne henter sine betydningsfulle symboler både fra det pakistanske og det norske miljøet, og er samtidig med på å forme nye kulturelle særpreg i Norge. Det er liten tvil om at slike kulturelle uttrykk er en del av den norske kulturarven. Spørsmålet blir hvilken evne og vilje museene har til å gjenspeile slike uttrykk. Per Bjørn Rekdal poengterer i en

artikkel i Museumsnytt (2:2003) at innholdet i nasjonen må tenkes på nytt og at museer er tiltenkt en ny rolle i den nye nasjonsbyggingen. Ser vi dette i lys av Baumans moderniserings-teorier vil museenes rolle falle inn under postmodernitetens framvekst der de gitte sannheter må vike plassen for refleksivitet og kulturelt mangfold.

Det må være et mål for museene å overvinne de vante kategoriseringene ved at innvandrerne blir inkludert inn i virksomhetene. Ikke bare ved å gjennomføre enkelte «flerkul-

turelle prosjekter», men ved at institusjonene tar inn over seg at den norske befolkningen er i konstant endring. På tilsvarende måte som museene for hundre år siden bidro til å definere nasjoner, må museene i dag bidra til å redefinere nasjonens innhold. I følge Statistisk Sentralbyrå utgjør innvanderbefolkningen 7,6% av den totale folkemengda (01.01.04). Det vil si at om lag 332 800 personer i Norge er født av to utenlandsfødte foreldre. Av disse er 55 531 personer født i Norge. «Vil det si at Kong Harald er en inn-

vandrer?» spurte en oppvakt skoleelev som visste at kongens foreldre var født i utlandet. Våre forestillinger om hvem som tilhører «oss» og hvem som tilhører «de andre» må redefineres.

Museene står i dag ovenfor en flerkulturell virkelighet som er kommet for å bli. Den norske befolkningen er i endring. Dersom vi skal tilrettelegge museumstilbudet til denne virkeligheten, er det viktig å få kunnskap om innvandernes forhold til museer.



Kong Harald er født av utenlandske foreldre og er per definisjon en innvandrer. Foto: Forsvarsmuseet.

UNDRINGSHJEM OG KAMPARENAER

Vi har sett at museet som begrep og institusjon har utgangspunkt i en vestlig kulturkrets og at det har spredt seg over hele verden. De første utenomeuropeiske museene dukket opp i hvite kolonier i utlandet, og vi kan i dag finne forskjellige typer museer i nesten alle verdenshjørner. Selv om det finnes tildels store variasjoner mellom dagens museer, er imidlertid de fleste museumsinstitusjonenes hovedanliggende å samle inn og vise fram nasjonale symboler og stolthetsobjekter. Med bakgrunn i museenes utviklingshistorie er det derfor ikke merkelig om forståelsen av og forestillingene om museer i stor grad er uavhengig av etnisk opprinnelse. De fleste forbinder fortsatt museer med templer og

slott, gamle gjenstander og historiske bygninger.

Et museum er en gammel bygning med spesiell belysning. Det må være annerledes. Man må oppleve noe (informant 7).

Museer er steder man kan gå for å se hvordan man hadde det før. Det er på mange måter en flukt fra dagliglivet og bakover i historien (informant 10).

Museer er store, historiske bygninger med stille atmosfære. Det er ikke lov til å snakke høyt (informant 4).

Beskrivelsene over er sammenfallende med museums-

beskrivelser som framkommer i utenlandske undersøkelser og er uttalelser de fleste av oss kan kjenne seg igjen i, uansett forhold til museer. Vi kan snakke om en felles museums-sjargong. Når vi besøker museer, være seg utenfor eller innenfor Europa, vet vi utmerket godt hvordan vi skal oppføre oss og hvordan vi skal tolke og lage en mening ut av det vi ser.

Museum som undringshjem – et pakistansk perspektiv

Pakistan har en rik museums-tradisjon. Det eldste og kanskje viktigste museet er Nasjonalmuseet i Lahore (etablert i 1864), som presenterer både historiske gjenstander og billedkunst. Ved flere av samtalene med de pakistanske informan-

tene, dukket imidlertid begrepet «ajaibgar» opp.

På Urdu heter museum «ajaibgar» – gar er hjem og ajaib er rare, kostbare og sjeldne gjenstander. Man kan kalle det et undringshjem. Man undrer seg. Det er et sted som avspeiler historier og gammeldags livsstil (informant 2).

Museum og ajaibgar er jo nesten det samme. Ajaibgar er et annerledes hjem, for der kan man finne ting som er litt utenfor samfunnet. For eksempel bilder som er litt «ajaib» (annerledes). Bilder fra gamle dager som ikke finnes i dag (informant 1).

Når jeg ber dem om å beskrive «ajaibgar» nærmere, får jeg vite at det er bygninger som ser ut som slott, og som inneholder masse gamle gjenstander. Ordet kan brukes i samme betydning som museum og innbefatter både kunstmuseer og historiske museer. Institusjonene er plassert i de største byene og blir besøkt av turister og personer med spesiell interesse for utstillingene. Det er mye som tyder på at museer og «ajaibgar» langt på vei er sammenfallende institusjoner, og at vi har en felles forståelse av institusjonenes rolle og funksjon.

På tilsvarende måte som enkelte norske museer blir tilskrevet en rolle i nasjonsbyggingprosessen, er det ikke utenkelig om enkelte museer

i Pakistan har fått en nasjonal rolle i forbindelse med løsrivelsen fra India i 1947. Islam fikk innpass i et område av India allerede på 1000-tallet, og Pakistan ble dannet som resultat av muslimenes krav om en egen muslimsk stat. Millioner av mennesker flyttet på seg fra India til Pakistan og omvendt. Hundretusener av mennesker mistet livet under massakrer og kriger. Spesielt utsatt er området Kashmir, som er den eneste delen med muslimsk flertall som havnet innenfor Indias grenser. I pressen kan vi stadig lese om uro, trefninger, opprør og fredsforhandlinger. Senest i januar 2004 formidlet pressen et nytt fredshåp etter at de to lands ledere har begynt å samtale igjen. Pakistanske museer,



1 av 8 bilder fra utstillingen «Halvt pakkis kvart trønder» 1994, en fotoutstilling om identitet av fotograf Ulrik Rolfsen / Imataz Gondal.

eller «ajaibgar», formidler mye av landets korte og turbulente historie, og ikke minst beskrives forholdene før løsrivelsen fra India. En kvinne forteller:

Jeg gikk på museum i Pakistan fordi jeg var interessert i gamle dager, for eksempel hvordan Pakistan ble til.

Hvordan det var når det ikke var lov til å rope bønnen, når det var kriger og hva slags våpen som ble brukt. (informant 2)

Det er fristende å trekke sammenligninger med vår egen løsrivelse fra Sverige i 1905. Selv om det lå andre årsaker til grunn bak unionsoppløsningen og løsrivelsen foregikk i helt andre former, hadde både Pakistan og Norge et behov for å samle folket om nasjonene i etterkant av løsrivelsene. I «Norsk Folkemuseums hovedplan 1995 – 2005» kan vi lese:

Hans Aall (1860 – 1946) var knapt 25 år da han reagerte på at norsk folkekunst ble samlet inn og sendt til Nordiska Museet i Stockholm. Mange delte hans ønske om å ta vare på landets egen

kulturarv gjennom et norsk folkemuseum. (...) Norsk Folkemuseum hørte sterkt med i bildet av den unge, sunne og frie nasjon som mange – med basis i vikingtidens dyder og dåds kraft – søkte å tegne av Norge etter 1905. (Norsk folkemuseum, 1995;4)

Pakistanske «ajaibgar» og norske museer har trolig mye til felles med tanke på institusjonenes roller innenfor prosesser i nasjonsbyggingen. De pakistanske informantene refererer også først og fremst til gjenstandstilfanget på spørsmål om hva som skiller «ajaibgar» fra museer i Norge. Institusjonenes struktur og funksjon er i stor grad sammenfallende.

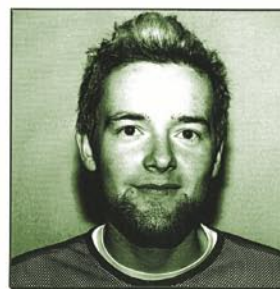
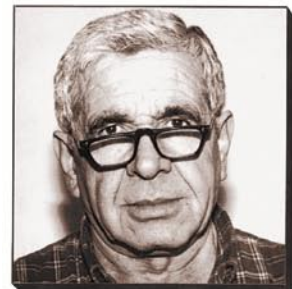
Vender vi oppmerksomheten mot de kurdiske informantene, fremkommer det imidlertid forhold som påvirker deres forhold til museer. Der de pakistanske informantene fortalte hvordan «ajaibgar» presenterte historier fra nasjonens tilblivelse, religiøse konflikter osv, fortalte de kurdiske informantene om hvordan de opplevde at museene fratok dem historien(e).

Museum som kamparena – et kurdisk perspektiv

Til forskjell fra de pakistanske informantene, framhevet de kurdiske personene jeg snakket med i større grad museene som identitetsskapende institusjoner. For å få en større forståelse av dette skal vi ta et kort historisk riss over deres situasjon.

Kurdere er et folkeslag uten en egen nasjonalstat. De utgjør dermed minoriteter i alle land de er bosatt. I kjølvannet av første verdenskrig ble det kurdiske folk splittet mellom statene Tyrkia, Iran, Irak og Syria. Siden har det pågått en kamp for nasjonal selvbestemmelsesrett, og historien har vært preget av krig, opprør, nederlag og tragedier. Statsviteren Abdullah Hejab forteller i sin hovedfagsoppgave «Jakten på en egen identitet» (UiO 2000) hvordan det i tiåret 1990 – 2000 spredte seg en ny nasjonal bevissthet i det kurdiske folket. Båndene mellom kurdere på tvers av de nasjonale landegrensene ble forsterket og en felles kurdisk nasjonal identitet ble utviklet. Et viktig spørsmål er hva slags rolle museene har spilt i denne prosessen.

Vi har sett hvordan museer



Fra Haci Akmars utstilling «Norges ansikter», IKM 2000.

har spilt en viktig rolle i formingen av en nasjonal identitet i Norge og hvordan folkemuseer vokste fram med dette for øyet. Martin Prösler (1996) forklarer hvordan denne utviklingen har ført til at museer og deres gjenstander blir en viktig indikator på nasjonens identitet og sosiale utvikling. Ved å kunne vise til at nasjonen har et museum som presenterer den historiske utvikling og nasjonens egenart, bekrefter man samtidig at nasjonen har en felles identitet og en egenart. Dette er årsaken til at det for mange utviklingsland er viktig å få etablert et museum, forteller Prösler.

Ser vi dette i sammenheng med kurdernes situasjon i dag er det mulig å forstå hvordan museer kan fungere som are-

ner der kampen om kultur-arven og nasjonal identitet foregår. Det er mange museer i Tyrkia, Iran, Irak og Syria, men den kurdiske kultur og historie blir ekskludert eller presentert feilaktig. Alle de kurdiske informantene fortalte hvordan de nasjonale museene på denne måten fikk en politisk undertrykkende funksjon i Kurdistan.

Det er museer der jeg kommer fra, men som alt annet er det sensurert. Det som er kurdisk kultur blir presentert som tyrkisk kultur. Vi har en assimileringpolitikk og da skal det ikke være noe som heter kurdisk. (...) Det er viktig å huske på at vi er redde. Vi har tatt med oss redselen fra Tyrkia, Iran

og Irak. Vi er for eksempel redde for institusjoner, redd for at de skal assimilere oss igjen.

Når de forvrenger historien, når kurdiske ting blir framstilt som tyrkisk, når mine forfedre blir framstilt som en annen nasjonalitet, da mister jeg tilliten til dem – til historiske museer i Tyrkia. Jeg tenker jo over det her også, men har ikke mistet tilliten til museer her enda. Men jeg tror ikke på noe av det avisene skriver. Jeg er blitt en bevisst kritiker (...) (informant 7).

I Kurdistan motarbeider de nasjonale statene i regionen både museer og andre institusjoner som kan ta vare på

den nasjonale kulturarv. De prøver å ødelegge alt som har med vår nasjonale kulturarv å gjøre (informant 9).

Kurdistan er et okkupert land, og okkupasjonsmaktene vet veldig godt at hvis du skal ødelegge deres kulturarv må du hindre at de er relatert til sine røtter (informant 8).

Utsagnene over beretter om «kampen om historien» og hvordan museene får en rolle i denne kampen. Nettopp fordi museumsinstitusjoner knyttes så sterkt til oppbygningen av nasjonal identitet blir deres samlinger og tolkninger av objekter et viktig redskap for nasjonene. Det handler ikke bare om å bli presentert eller ikke, men hvordan man blir presentert. Prösler (1996) viser hvordan innbyggere i utviklingsland kan oppleve å bli fremmedgjort sin egen kulturarv ved at museene fortolker objektene i universelle kategorier og globale prosesser de ikke kan kjenne seg igjen i. Denne problemstillingen er kjent, kanskje spesielt for etnografiske museer som til tider er blitt utsatt for kritikk

for hvordan fremmede kulturer er blitt fortolket. Eksempelvis forteller Desai & Thomas (1998) hvordan enkelte afrikanere opplevde at utstillinger om Afrika ble til historier om hva den hvite mann gjorde på kontinentet i stedet for å presentere historier om afrikanske kulturer. Mye tyder på at kurderne på tilsvarende måte opplever å bli fratatt sin kulturarv ved at nasjonale museer presenterer deres objekter og historier av symbolsk verdi i andre tolkningsrammer.

Et par av mine kurdiske samtalepartnere knyttet denne dårlige erfaringen med museer opp mot hvordan kurdere bruker kulturinstitusjoner i dag og mente at kurdere er mer bevisste museumsgjester enn mange andre innvandrergupper og etniske nordmenn. «Nordmenn tar museer som en selvfølge», ble det sagt. Det er mulig han har rett. Som en fredelig nasjon, uten større konflikter eller trusler utenfra har kanskje ikke vi de samme behovene for å definere oss i forhold til felles nasjonale symboler i dag, som kurderne har.

Men vi har gjort det før. Norske og pakistanske museer spilte

en rolle i forestillingene om en samlet nasjon for femti og hundre år siden, og gjør det på mange måter fortsatt. Museer er kulturinstitusjoner, men de er også et politisk virkemiddel som benyttes i nasjonale prosesser.

MUSEUM SOM INTEGRASJONSARENA?

Når og hvor var du sist på museum? Mange må nok erindre den siste ferieturen for å svare på dette spørsmålet. Turisten, som oppsøker museet for å få kunnskap om stedets lokale historie og hendelser, er nok en av de hyppigste gjestene i et museum. For å få vite hvem som ellers oppsøker museer kan vi se nærmere på tallene Statistisk Sentralbyrå (SSB) har på museumsbesøk.

I følge SSBs Kulturbarometer (Vaage 2000), går 45 % av befolkningen på museum i løpet av et år. 82% har vært på museum i løpet av de siste 5 åra, mens bare 2% aldri har vært på museum. Videre kan kulturbarometeret opplyse om at høy utdanning og museumsbesøk henger nøye sammen, og at det

er størst besøksandel blant de yngste, trolig pga. skolebesøk. Museer på Østlandet og i Oslo blir oftest besøkt. Enslige besøkere museer oftere enn par med barn, mens enslige forsørgere og enslige pensjonister besøker museer sjeldnest.

Vi kan oppsummere ved å grovt dele museumsbesøkende inn i tre kategorier; skoleelever, de med høy utdanning og turister. Disse typiske museumsgjestene vil vi trolig finne igjen i de fleste steder det er et museum og blant så vel minoritets- som majoritetsbefolkningen.

For å komme nærmere inn på innvandrernes besøksvaner har Vaage skilt ut innvandrerbefolkningen fra befolkningen ellers i den nevnte undersøkelsen som var referert i Norsk Kultur-

barometer, og kommet fram til følgende tabell:

Tabellen viser at innvandrere besøker museer oftere enn gjennomsnittet for befolkningen ellers, og at personer som er født i utlandet besøker museer like ofte som befolkningen i Oslo/Akershus. Her er det liten forskjell mellom innvandrere fra i-land og u-land. Når det gjelder kunstutstillinger derimot, er det en tydelig forskjell mellom personer fra i-land og u-land. Personer fra i-land ligger på høyde med befolkningen i Oslo/Akershus i andelen som har vært på en kunstutstilling siste 12 måneder. Innvandrere fra u-land ligger derimot betydelig under befolkningen totalt på dette området. Ser vi tabellen over i sammenheng

med SSBs statistikk over innvandrernes kulturbruk i 1991 og 1994 (Vaage 1997) finner vi at innvandrerbefolkningens museumsbesøk var omtrent tilsvarende høyt tidlig på 90-tallet som i dag. 54% av innvandrere fra U-land besøkte museer i perioden 1991-1994, mens kun 41% av befolkningen

ellers besøkte museer i samme periode. Undersøkelsen fra 91-94 viser videre at innvandrere ikke bare er overrepresentert i bruk av museer, men også folkebibliotek og kino/video. Samtidig er innvandrerbefolkningen underrepresentert i blant annet teater, idretts-arrangementer og avislesning. Det er også verdt å

merke seg at i denne undersøkelsen er den yngste aldersgruppen 9-15 år (skoleelever) holdt utenfor i sammenligningen for å eliminere vekk mulige feiltolkninger.

Hva kan være årsaken til at innvandrerbefolkningen får så høye tall i undersøkelsene? Det er viktig å understreke at

Tabell over personer som har besøkt museer eller kunstutstillinger siste 12 måneder blant befolkningen totalt, innvandrere fra i-land og fra u-land.

	Museum		Kunstutstillinger	
	Antall besøk i % pr. år	Antall besøk pr. år	Antall besøk i % pr. år	Antall besøk pr. år
Personer født i utlandet som besøker museer	54	1.6	44	1.4
Personer født i I-land (ikke Norge) som besøker museer	56	1.6	51	1.5
Personer født i U-land som besøker museer	52	1.7	33	1.1
Befolkningen totalt som besøker museer	45	1.1	44	1.4
Befolkningen i Oslo/Akershus som besøker museer	54	1.6	50	2.1

spørreundersøkelser av denne typen har mange validitetsproblemer knyttet til seg. Spesielt er det verdt å nevne at det er et lavt antall personer med innvandrerbakgrunn med i undersøkelsene, og vi kan undre oss over hvem som har svart SSB på deres spørsmål. Trolig har språkbarrierer og sosial bakgrunn ført til at relativt ressurssterke personer har respondert på undersøkelsen og dermed ført til en viss skjevhet i resultatene. Vi må også være varsomme med å trekke bastante konklusjoner, da gruppene er ulikt demografisk sammensatt. De fleste innvandrere i Norge bor i større byer. Det er også museene i byene som blir hyppigst besøkt. Vi kan derfor risikere å sammenligne innvandrere som bor i nærheten av flere museer med nordmenn som må ut på reise for å komme til et museum.

De statistiske undersøkelsene tvinger imidlertid fram enkelte refleksjoner og spørsmål vedrørende innvandrernes bruk av museer. Vi vet at innvandrere og asylsøkere er flittige brukere av bibliotekene. I Stavanger er det gjort en undersøkelse som viser at hele 92 prosent av

innvandrerne, flyktningene og asylsøkerne i kommunen bruker biblioteket daglig eller flere dager i uka (Utrop 09.01.04). I følge nettstedet Bazar² er en av forklaringene på den hyppige bruken av biblioteker den store etterspørselen etter litteratur i forbindelse med språkopplæringen i norsk. Det er også et behov for tilgang til aviser og tidsskrifter fra de ulike hjemland. Nettstedet viser i tillegg til undersøkelser i Danmark som forteller om et stort behov for å få informasjon om det nye hjemlandet. Dette behovet tror jeg også blir tilfredsstilt gjennom besøk på museer.

Museumsbesøk som integrasjonsstrategi

De fleste av informantene bruker eller har brukt museer for å tilegne seg kunnskaper om sitt nye land. Spesielt ble de kulturhistoriske museene trukket fram som viktige institusjoner i integreringsprosessen.

Da jeg kom til landet var jeg ivrig i å gå på museer. Jeg var på Bygdøy, Zoologisk museum, Akershus festning... Jeg pleier å besøke museer når jeg kommer til

et nytt sted, eller når jeg har gjester hjemme (informant 2).

Å gå på museum er å lære noe om historien. Jeg var mye på museum de første årene jeg bodde her, men nå er det over 20 år siden sist jeg var på museum (informant 3).

Hvis jeg skulle besøke noen norske museer i dag, måtte det bli vikingskipene eller Norsk Folkemuseum, fordi disse er mest representative for Norge. Gjennom disse museene blir jeg kjent med landet og kulturen. Det er en måte å bli kjent med landet på (informant 10).

Integrasjonsbegrepet forbindes gjerne med den franske sosiologen Emile Durkheim, som bruker begrepet for å betegne forholdet mellom individ og kollektiv. Integrasjonsgraden sier noe om hvilken tilhørighet et individ har i forhold til den sosiale gruppen man er en del av. Forutsetningen for tilhørighet er at normer og verdier blir delt, og at majoritetens normer og verdier blir individets nor-

mer og verdier. Mange museer har som mål å vise frem det «typiske norske». Vi kan finne lokale historier og nasjonale symboler som blir oppfattet som viktige referanser for å være integrert i Norge. I enkelte politiske kretser er det til og med foreslått at innvandrere må prøve sine samfunnsmessige og historiske kunnskaper om Norge for å oppnå norsk statsborgerskap. Selv om det for mange er en selvfølge at Norge er mangfoldig og sammensatt, eksisterer det fortsatt forestillinger om at visse basiskunnskaper om landet må ligge til grunn før man kan hevde sin rett på å delta i samfunnet på lik linje som majoriteten.

Aanund Brottveit ved Dia-konhjemmets forskningscenter har sett nærmere på innvandreregrupperes forhold til majoritetsbefolkningens nasjonale symboler og riter. Han forteller hvordan innvandrere i en tilpasningsprosess må finne et balansepunkt mellom bevaring av egen kultur og egenart, og en kulturell integrasjon gjennom tilegnelse av åpne, nasjonale symboler (Brottveit 1998). I denne prosessen må innvandrere hele tiden ta stilling til

hva de skal delta i og ta opp i sin egen praksis, og hva de skal stå utenfor å ta avstand fra. Denne prosessen blir en del av individenes identitetsforhandlinger. Også professor Ragnar Pedersen nevner museenes integrerende egenskaper og hvordan disse kan bidra til identitetsoppbygging og stimulere til deltagelse i samfunnsutviklingen (Pedersen;1989;33). Museer forvalter hva vi til enhver tid anser som viktige symboler i et samfunn og utøver gjennom dette en form for kulturell makt. Gjenstander og historier vi plasserer på museum har vi vurdert og funnet verdig å ta vare på. Det er mulig at man ved å tilegne seg en forståelse for slike allmenne fellessymboler øker opplevelsen av og muligheten for å ta del i storsamfunnet. Samtidig må man være bevisst hva vi ønsker inn i museene, og hva vi velger å utelate fra museene. En integreringsprosess går som kjent to veier. Skal museene ivareta sin integrative funksjon må man være bevisst på utvelgelseskriteriene og være i kontinuerlig dialog med ulike samfunnsgrupper.

En innvandringsprosess innebærer et skifte av sosiale



Mange innvandrere er stolte over å vise fram sitt nye hjemland til utenlandske gjester, gjerne med et besøk på museum. Foto: www.istockphoto.com.

grupper. Nye normer, verdier, historier, myter og holdninger må læres. Barn har mulighet til å internalisere mye av dette gjennom lek, barnehager og skoler, men de voksne vil trolig ha et større behov for et sted de kan hente informasjon fra. I denne sammenheng kan kulturhistoriske museer fungere som en arena enkelte innvandrere bruker aktivt i en strategi for å tilpasse seg nye sosiale grupper.

Norge – et stolthetsobjekt

Jeg tar med venner til museer når jeg får besøk fra utlandet. For eksempel forsvarsmuseet og hjemmefrontmuseet. Disse museene viser en viktig del av norsk historie (informant 7).

Jeg pleier å besøke museer når jeg kommer til et nytt sted, eller når jeg har gjester hjemme (informant 2).

Flere av de jeg snakket med fortalte at de bruker museer når de får besøk fra hjemlandet eller andre steder. Ofte er dette situasjoner hvor de ønsker å vise fram ulike historier fra sitt nye land. En kurdisk mann fortel-

ler hvordan han ved siste besøk tok sine gjester rundt i Oslo for å vise dem bygninger og historiske steder i byen:

Vi gikk rundt og så på livet. Aker Brygge, Stortinget...jeg prøver å vise historiske ting, men de ville ikke på museum denne gangen. Men jeg ville jo vise Norge. Stortinget forteller mye om Norge. At landets ledere sitter i en vanlig bygning uten væpnede soldater rundt. Festningen var vi på. Den har jeg vært på mange ganger. Jeg blir jo litt stolt, da. Mange får stor respekt. Jeg føler meg både norsk og kurder og blir stolt av å vise disse stedene. Jeg føler meg som en del av samfunnet nå (informant 7).

Mannen forteller hvordan han er stolt av å vise fram sitt nye land og hvordan Stortinget uten væpnede vakter symboliserer tryggheten og friheten det er mulig å finne i Norge. Samme type forklaringer kan vi finne i en undersøkelse gjort ved Museum and Galleries Commission (MGC) i England. Her var det flere som fortalte at de likte å imponere sine gjester ved

å vise at de bor bedre i sitt nye hjemland enn de gjorde før, og at de ville vise hva byen og landet har å tilby (Desai & Thomas 1998).

Tallene fra tabellen, den hypotetiske bruken av bibliotek og refleksjonene omkring museer som integrasjonsarena peker i retning av at innvandrere bruker museer på en aktiv måte. Jeg er imidlertid redd dette kun er brikker i et mer sammensatt bilde. Lener vi oss tilbake på de positive tallene fra Statistisk Sentralbyrå står vi i fare for å ikke gripe andre perspektiver i bildet, som viser noen av hindringene som ligger i veien for et museumsbesøk.

² 8. Januar 2004 ble Bazar lansert som et nettsted for asylsøkere, flyktninger og innvandrere i Norge. Nettstedet drives av Deichmanske bibliotek, og nettadressen er <http://bazar.deichman.no>.

HINDRINGER

Selv om enkelte benytter museer for å bli bedre kjent med Norge, er det ikke til å komme bort fra at den høye andelen innvandrerbefolkningen har på tabellen over museumsbesøk virker underlige på så vel innvandrere selv som på folk i museumsbransjen. Tar vi tallenes tale for gitt velger vi samtidig å se bort fra store utfordringer museene står overfor. Disse kommer spesielt tilsyne i alle hindringene som ligger i veien til museet. Mange av hindringene for å besøke et museum er uavhengig av kulturell bakgrunn og har vel så mye å gjøre med oppvekst, miljø og utdanningsnivå. Det er som kjent ikke alle etniske nordmenn som liker å gå på museum heller. Fritidsvaner, økonomi, fysisk og intellek-

tuell tilgjengelighet er alle faktorer som påvirker hyppigheten av museumsbesøk. Derfor er det ikke så overraskende å høre følgende uttalelse:

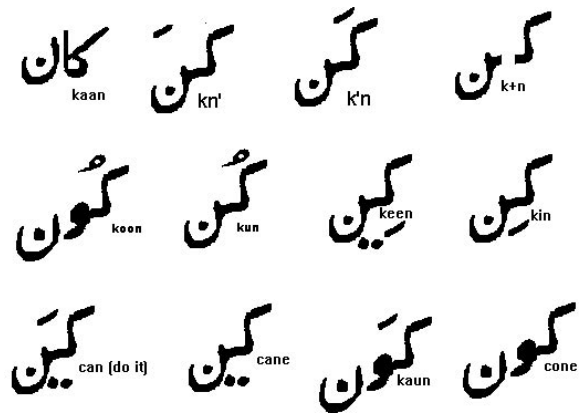
Det er ikke så veldig trendy og hippe mennesker som går på museum, liksom. Det kan jo hende de går på museum de og, men at de ikke sier det til noen. Museum er jo stempla som ganske kjedelig, akkurat som om du ikke har noe bedre å bruke tida til... (informant 6)

Uttalelsene kommer fra en ung kvinne i midten av 20-årene og viser nok i større grad til alder og miljø enn til hvilket land hennes foreldre er født i. Allikevel er det mye som tyder

på at enkelte av barrierene for å oppsøke museer kan bli spesielt store for et publikum med innvandrerbakgrunn.

Informasjon

En viktig forutsetning for museumsbesøk er kjennskap til så vel museumsinstitusjonene som de ulike aktivitetene som foregår der. Mange av uttalelsene peker på at museene så å si aldri retter sine markedsføringstiltak mot innvandrergruppene. Konsekvensen av dette er at innvandrerne blir utelukket fra aktivitetene i museene, ikke nødvendigvis fordi de ikke vil komme, men fordi de ikke har tilgang på informasjon. En av mine samtalepartnere uttrykte det på følgende måte:



Tekst på urdu.

Hvis du skal nå innvandrere må du markedsføre skikkelig. Det er mye uvitenhet om museer blant innvandrere. Om de ikke har erfaring fra hjemlandet, kan museer være et gresk ord for dem. En løsning kunne jo vært å sende info til forskjellige innvandrerorganisasjoner, legge ut brosjyrer osv. Man må oppsøke innvandrerne der de er. Ikke i Aftenposten. (informant 8)

På tilsvarende vis forteller en undersøkelse utført av Museums and Galleries Commission (1994) hvordan deres respondentgrupper i liten grad benytter de tradisjonelle informasjonskanalene som aviser og turistinformasjoner (York-

shire Museums Council 2000). Kun 10,5% fant informasjon om museet gjennom media, mens hele 42% hadde hørt om museet via den kjente «jungeltelegraphen». Fritidsaktiviteter og museumsbesøk er som nevnt ikke basert på etnisitet og kulturell bakgrunn, men kulturelle preferanser har en innvirkning på valg av fritidsaktiviteter. Sosiale aktiviteter foregår naturlig nok innen egen gruppe der felles språk og erfaringer bidrar til kulturell opprettholdelse.

Som utsagnet over antyder vil det være hensiktsmessig å rette markedsføringen direkte mot målgruppene for å øke bevisstheten om hvordan man kan nyttiggjøre seg museene. Informasjon på morsmål og bruk av miljøenes egne informasjonska-

naler, som for eksempel interne avviser og nærradiostasjoner, er andre forslag som dukker opp.

Skriv informasjon på urdu. Bruk nøkkelpersoner. Det er få som leser avisen. Ta kontakt med noen som skriver i ukeblader og månedsblader på urdu. (informant 3)

Språk kan også bli en stor barriere for de som kommer til museet. De fleste av oss har erfart hvor lite tilfredsstillende det er å være i sammenhenger man bare forstår stykkevis og delt, det være seg i utlandet eller i andre kontekster der man er utenfor. Ved hjelp av enkle tiltak som større bruk av bilder, illustrasjoner og ikke minst flere språk kan det være enklere for

En norsk historie. For 30 år siden kom Sultana, Nusrat og Begum til Norge.
De går sjelden ut, snakker lite norsk og vet ikke hvem som styrer landet.

Nordmenn treffer de på offentlige kontorer og butikker. Skulle de føle seg isolert?



Kvinnene. På kjøkkentret regner Sultana Zairi. Men det er alltid de mange vektninger som kan gi en hjerteside blåk.

Aftenposten Del 2 - 27. april 2003
Søndag
Side 17-34

«Jeg har så stor familie at jeg ikke har behov for å skape nye kontakt. Men når jeg deg»

OLGA STOKKE

Høygrønne Begum Nazir smiler glad og barna lerfrie rundt seg i ankerhuskøkken på Fornebu. Skattegrosk kom fra til Norge en uke før 1974, men hun merket ingen varme. Det er på den tiden da norske kvinner kaster blikk på og utøver porsbellid. Det er på den tiden da norske kvinner kjemper for selvbestemt abort, barnetvangsaker og kollektortreff med kvinner i den tredje verden. Spesielt ser hun etter rettshjelp som har vært før. Men så mens skal ikke heller ha vent seg til det kjæleklisne og -alde de nakne moteekserne... som sikker kommer til. Hjelteopvåkne. På tiggene har hun godd å skaffe dem en to-rosa kylling, drae som en fregateskiv. Der tilbøyer hun doggen sammen med etter hvert gyv barn.

Nær av første generasjon innvandrerkvinner fra Pakistan har snart bodd her en mer enn tusen år. De flyttet etter sine sønner som kom hit før å arbeide. Næse reise fra landsbyer med jodgub og åpen tilidhet. Andre kom fra stævnede og overvære byer i Norge har de bitt og oppvart sine barn, fransket eller nakket og verner i hagemisad. Fortsatt står noen av dem alone i boden med TV og chajwala eller et mann og barn er glitt til jobb og skole. De går sjelden i moskeen. Den eneste kontakten nord nordmenn er gjennom det offentlig - ansatte på sosialekontor, trydtekontor, arbeidskontor, legeskontor, skolebuss, betelstation og butikken. De vet vel til Quisenia's butikken i Skovengen bedre enn viden til Stoa-tinget. De kan ikke tenke som sine landskide relativt som de skal ikke men vin og sprit. I løpet av de over år tidligere skreier og minner uforskyldt. Fortsatt bor de sammen med barna som er blitt vokst med egne familer.

TRÉ KVINNER FRA PAKISTAN

Når er Begum Nazir litt over 60 år og bor i en rekkehusleilighet på Lindøberg i Oslo. I en bok på Hanserod er Sultana Zairi (48) og Nusrat Begum (40) nevnt. Vi kommer senere via 500. Sultana klærer seg avslappende, mens har et litt så mangende spøk. Det skaper mistillitelse.

- Høi kjell, sier Sultana og dregger lattermålt smerten med en kikk av skjøtt - Høi kjell. Det var noe av det første jeg sa på norsk. Jeg mente å si ønsket.

Sultana hadde 13 år på skole og en halv av ornamet et år som lærer i sin egen skole i Norge for første gang i 1978. Men til tross for at senere og delstær på 23.21 og 17 år ble bitt her, beholdt mimesen et årtusnet år. Det aldri hat jeg periorde i Pakistan. Det bodd og arbeidet hun lot. På vevvengene med dotti, utakt, nord Oversteokolen veidde Sultana. Det aldri hat berate sin å spore i tvovorr barn og barna i mangt og målti periorde med barna.

- Rett over gangen for Sultana bor Nusrat. Si det hun skal til Norge i 1974, har hun også fly-

ttet frem og tilbake mellom Norge og Ougrat. Nusrat synes det er veldig vanskelig å stå å kunne norsk. Med fem års skolegang har hun knapt lært å lese og skrive på sitt eget mål.

- Du skriver mye spørsmål, og jeg kan ikke svare uten å gjøre en annen person. Jeg kan ikke si eller gjøre nye fra sladderen ruser som du gjør. Når jeg handler kan jeg ikke gjøre betjeningene, derfor kjøper jeg bare det som ligger fremme. Hvis noen spør meg om noe, kan jeg ikke svare. I fire år har jeg bodd i denne blokken. Sultana er den eneste av naboene jeg kan snakke med. Hvis noe tenker jeg på å lære norsk, men jeg er lat. Nå skal jeg begynne. Skal du skrive dette i avisene? Kattajce mannen er ikke liker det, sier hun en ferdig utvokst.

Denne generasjonen minoritetskvinne har barnens tenkning og utenkelige reaksjoner som et barn på 10 år. I og sammen sitter også innvandrerkvinner i samme byer. Man skal ikke si eller gjøre nye fra sladderen ruser som du gjør. Når jeg handler kan jeg ikke gjøre betjeningene, derfor kjøper jeg bare det som ligger fremme. Hvis noen spør meg om noe, kan jeg ikke svare. I fire år har jeg bodd i denne blokken. Sultana er den eneste av naboene jeg kan snakke med. Hvis noe tenker jeg på å lære norsk, men jeg er lat. Nå skal jeg begynne. Skal du skrive dette i avisene? Kattajce mannen er ikke liker det, sier hun en ferdig utvokst.

IKKE NYSGJERRIG PÅ NORDMENN

Nusrat har fem barn i alderen 27 - 43 år, forening et barnbarn, en utvandringsrett mann og omkring 200 familiemedlemmer på Bangladesh, Lambertvei og Grenland i Oslo. Alkivere som barn, huset, forening og resten av familien i Pakistan.

Hun kjenner ingen nordmenn, har aldri vært i et norsk hjem. Men så kviser jeg deg.

- Jeg har så stor familie at jeg ikke har behov for å skape nye kontakt. Men når kviser jeg deg.

Som følge av innvandringshistorie er det nordmenn ditt uttale på trykkel, curly og nasebor som ikke spiser avit. Men etter alle disse år etter bodde med nordmenn og i tillegg seg stadig på hva de sier i de blokkene. Man er man som er ufullstendig. Er det til grunn for hva du dit, er lam eller fullt som legger på værem. På er kjælelt, itali-makket?

Nusrat har ikke tid til å kjele seg. Hun vil ikke, ber, lager mat, vasker og går på butikken. Hun er femhundre. Det kviser i gullbarnshendene når hun stryker klærne med søsaker.

- Vi liker gull, og dere liker sølv, sier hun. - Nu er du mest oppvart av livet ditt?

- Stilli man, smill, ber. Ent og mange periorde. Er det ikke det, en kvinne og et barn som jeg drømmer ikke om noe mer. Gud hat jeg vil ikke enkle mine.

- Kviser du disse rettelstetter som kvinner i Norge?

- Jeg er en kvinne, men hva er vitens? Min man oppviter ossen til det for meg.

Kviser som Nusrat flytter ikke allerede



For første gang. Frykten for at bankansattene skal ikke kjenne hær vært i stemt av Sultana ikke har valgt å bli utligner.



For første gang. Frykten for at bankansattene skal ikke kjenne hær vært i stemt av Sultana ikke har valgt å bli utligner.



For første gang. Frykten for at bankansattene skal ikke kjenne hær vært i stemt av Sultana ikke har valgt å bli utligner.

med de beste og billigste grønnsaker og kjøttet på Grolland.

Men Sultana og noen av vennene fra ungdomstiden har mest leger om noen år. Furdun den belariske baryr handelen over avslappingsprosessen har de vært på tur med disse koblelen uten mer, Takket være Tivole Danne, som i mange år har arbeidet med eldre innvandrere i Gamle Oslo. Sultana sitter frem et bilde av smilende kvinne i alvare krunes og kjøl lunge fra på danskrolen.

Men Sultana er nok mer igangevant på Tivole Danne, selv om hun kviser seg til å be bankklienter i minibussen. Hvorfor kan jo kviser? Men denne dagen har hun seg overvorte til å ta ut penger fra minibussen for første gang.

I dag er Sultana fink, smiler hun stolt.

SÅ MANGE SLAGS DRØMMER

Barna i Oslo vil hverken kjenne drømmer-farlidens og Brandiden. Senere studerer markedsførere, datalernen går på videregående.

- Du, jeg ønsker på at jeg flytter hjem og tilbake i alle disse årve. Hvis jeg hadde vært her hele tiden, ville jeg vært norsk, ber, og snart høige barna med lekser.

- Så dine barn må inn på universitet, åpner det skole og ber på tilråden av skolepædagoner hvor det betger et rusebilde av en norsk-pakistaner jente. Dannelsen utvokste. Så holder den vordende svigermoren et bilde av en langt mer utladigvort utvokste jente fra Pakistan. Mensen utvokste til senere.

- Skal ikke de unge få velige kjærligheten, Sultana?

- Jeg er enig i det, men.

- Men jeg tenker at hvis hun er fra Pakistan... hun er mer alvorlig, at hun vil forstå meg



Ny episdie. På sine gamle dager har Begum Nazir fått seg arbeid i en vovvett bedrift.



Ny episdie. På sine gamle dager har Begum Nazir fått seg arbeid i en vovvett bedrift.



Ny episdie. På sine gamle dager har Begum Nazir fått seg arbeid i en vovvett bedrift.

og jeg kunne bedre enn hvis det er en fremmed.

- Men det er ikke du som skal gifte deg. De unge skal leve sitt liv. Vi du presse dem?

- Nei, jeg vil ikke verret, sier hun taknakkitt.

- Du tar seg ikke av, utvokster hun til fvevs.

DEN FØRSTE LØNN

For langten var det aldri smakk om hva hun vil. Hun visste det klart best. Inges av prutene i landbyen gikk på skole. Når hun trenger å snakke norsk, får hun følge av en datter eller sønn, som på mennesgeradnasjonalitet i dag. Så år gammel er hun fortsatt vaklost med ungdommens glitt bodd og peile-porering i øret. Hun skriver mannen som døde før jul, men hun lov namsen med en av søstrene, bara hon-ne og deves utlirne. I mabohuset bor en av datteren, med de søy kanna og eldre barna. Barna komster eller innover i vesten, oppvokst i en annen. Det er familien hun smilla. Når vi spør om hun har tenkt verret, oppvokst i en annen. Det er familien hun smilla. Når vi spør om hun har tenkt verret, oppvokst i en annen. Det er familien hun smilla. Når vi spør om hun har tenkt verret, oppvokst i en annen. Det er familien hun smilla.

- Ja, kjepa vel noe til det jeg selv også?

- Nei, jeg brukte all på barna.

- Kom igjen, du kjepa vel noe til det selv?

- Gullenubbe, kviser hun med et smil.

- Hvorfor mener hun ingenting i livet mitt?

- Nei, alle mine ønsker er oppvort.

- Er det mulig?

- Ja, etter at minneste det, har vi ingen ønsker.

- Hun er stille en god stund. Drøker seg om. For hun verdet er så alle har lagt seg og det er stille i huset, og barn sitter for seg selv, men hun står seg alone. Da skiter hun og tenker på så mye.

- På hva?

- Hva det kan være det samme.

- Men jeg er ganske utvokste, jeg har kjent meg sier Begum.

- Hun skal ikke klage.

Kvinner som Begum, Sultana og Nusrat lever i sin egen lille verden. De er store nok for dem, på godt og vondt. Hvis noen spør dem hvordan de har det, er det i alle år svært: - Takk, jeg tenker at hvis hun er fra Pakistan... hun er mer alvorlig, at hun vil forstå meg

olga.stokke@aftenposten.no

Artikkel i Aftenposten av Olga Stokke 27. april 2003.

innvandrere å gi en mening til utstillingene, og ikke minst i større grad føle seg inkludert.

Pris

Andre hindringer man møter på veien til utstillingene er transport og inngangspenger. Mange er avhengige av offentlig transport, noe som både kan være lite tilgjengelig og kostbart. Skal man i tillegg betale full pris i inngangspenger, kan et museumsbesøk bli en betydelig økonomisk belastning for en stor familie. Riktignok finnes det mange museer som gir familiemoderasjoner, men når en asiatisk storfamilie drar på tur, hjelper det ikke alltid med familiemoderasjoner basert på vestlige familiemodeller.

- Det kan fort bli dyrt om en familie på 5-6 barn skal på familietur (informant 3)
- Museene er bare tilgjengelige for noen. Det er mange som ikke har råd. (informant 2)

Personer som selv hadde vandret inn i landet med store familier var mest opptatt av pris, mens de som var født i Norge så på billettprisene som

et lite problem. En person mente at alt mellom femti og hundre kroner var en grei billettpris for et museumsbesøk, og at interesse for utstillingene var viktigere enn lave priser. Museumsbesøk kan prioriteres om interessen er tilstede.

Utstillinger og markedsføring kan tilpasses, språk kan oversettes og priser kan reduseres. Så langt kan man ved relativt enkle grep redusere enkelte av hindringene til museumsbesøk. Det er imidlertid andre faktorer som ikke lar seg løse like enkelt og bidrar til at museer kommer langt ned på prioriteringslista. Mange av de jeg har snakket med understreker at museumsbesøk er et overskuddsfenomen. Dette kommer tydelig fram når de forteller om sin fritid.

Identitetsarbeid og samhold

Mange av fritidsaktivitetene baserer seg på identitetsarbeid og samhold blant sine egne. Aftenposten presenterte tre pakistanske kvinner over en helside i lørdagsbilaget (Aftenposten 27 april 2003) med et sitat fra en av kvinnene som overskrift: «Jeg har så stor familie at jeg ikke har behov for å skape nye kontakter». Presen-

tasjonen i avisen fokuserte på kvinnenes mangelfulle sosiale omgang med nordmenn, og deres få kunnskaper om det norske samfunnet. Kvinnene selv opplevde ikke dette som et stort problem. De hadde mer enn nok med å ta hånd om sin egen store familie og ønsket ikke på noen måte å være til bry for det norske samfunnet. Aftenpostens intervjuobjekter representerer trolig en stor gruppe pakistanske kvinner, og mine pakistanske samtalepartnere både forsto dem og var irriterte på dem.

De kvinnene i Aftenposten...? De blir sittende i et hjørne og legger sin skjebne i andres hender. De vet ikke hva slottet er, og spør du hva ordføreren heter tror de du mener ordførertrygd (uføretrygd). De har ikke vært ute i samfunnet. De trenger et museum. De trenger hjelp for å lære om samfunnet. (...) De fleste mennene går i Moskè. Kvinnene må ta seg av barna. De besøker hverandre og er ikke vant til å gå alene. De har så mye å tenke på i Norge. (informant 1)

Man vil ikke være til bry. Man har mye å gjøre. Ansvar for barn og familie og....det er nok mange som ikke vil ta med seg barn på museum. Man har så mye bekymringer at museer er det siste man tenker på. (informant 5)

Kurdere er en gruppe som alltid har hatt mye problemer. Mange må jobbe for å forsørge seg og familien, de må tilpasse seg en ny kultur og et nytt samfunn, de har slekt der de kommer fra som de må forsørge. Man bruker så mye tid på slike ting at man ikke orker å gå på museum i tillegg. (...) Mange kvinner har ikke klart å tilpasse seg samfunnet enda og de er ikke vant til museer eller museumskultur. De vet ikke hvorfor de skal gå på museum. De vil heller sitte å prate og sånne ting. (...) Det er få kvinner som kan lese og skrive. Kona mi vil ikke være med på bibliotek eller museer. Skal vi gjøre noe sammen drar vi på piknik eller kjøpesentre. (informant 7)

Å prioritere familiesamhold og aktiviteter hvor man kan bruke eget språk og kulturelle koder er forståelig, spesielt om man er i et nytt og fremmed land. En annen faktor er at mange innvandrere kommer fra områder uten museer og ser derfor på museumsbesøk som en fremmed aktivitet. Det ville vært underlig om dette endret seg i et nytt land. Det er i denne sammenheng selvfølgelig viktig å huske på at en pakistaner eller kurder ikke bare er en pakistaner eller kurder. De har alle ulike bakgrunner ettersom de kommer fra landsbygda eller fra byer, har utdanning eller ikke utdanning osv. Irritasjonen fra informant 1 skyldes trolig deres ulike verdioppfatninger som bygger på at de har forskjellige bakgrunner, selv om de kommer fra samme land.

Foreningsarbeid

I tillegg til å bruke (fri)tiden sin med familien er det også mange som deltar i ulike typer foreninger og organisasjoner som ivaretar et samhold og en felles identitet. Høsten 2001 var det ca. 315 innvandrersorganisasjoner registrert i Oslo kommune. Mange av disse organisasjo-

nene/foreningene bærer preg av å være hjelpeorganisasjoner for nykommere der erfarne innvandrere bistår sine landsmenn med praktisk hjelp i organisering av hverdagen. En annen viktig del av arbeidet er å ta vare på kulturarven og gi ungdom mulighet til å lære om røttene sine. Enkelte foreninger tilbyr morsmålsundervisning, mens andre tilbyr undervisning i religion. På denne måten fungerer foreningene og organisasjonene som kultursentra der samhold med folk fra eget område blir tilbudt.

Vi ser dette kanskje tydeligst blant kurderne som har vært utsatt for assimilering av tyrkiske og irakiske myndigheter. Abdollah Hejab (2000) forteller om hvordan diasporatilværelsen har brakt kurdere sammen og fått dem til å bli mer bevisst sin egen kurdiske identitet gjennom etablering av foreninger og institusjoner.

Fritiden min bruker jeg til foreningsarbeid. Kurdisk islamsk trossamfunn (Imam bediuzzeman Camii) hvor jeg jobber frivillig. Der hjelper vi folk med problemene. Folk kommer for å be om



Fra utstillingen «Jeg er her! Innvandringshistorie fra 1945 til i dag». Foto: Brit Myrvold.

veiledning og søke råd. Det kommer og går folk hele tida. Mest kurdere. På fredager er det 80-90 personer der. Folk samler seg og har samtaler. Det finnes ca. 3-4 slike foreninger i Oslo. (informant 7)

Informanten beskriver denne foreningen som viktig i forhold til kurdisk identitetsarbeid. Foreningen er et islamsk trossamfunn med tilhold i en moské, åpent for så vel somaliere og pakistanere som for kurdere. I tillegg fungerer foreningen som et samlingssted for både troende og ikke-troende kurdere. Med kafé og tre forskjellige tv-kanaler som kan knyttes til forskjellige kurdiske partier er foreningen en inkluderende arena der alle kurdere kan samles, uavhengig av politisk og religiøs bakgrunn. Av og til blir også den etniske og religiøse tilhørigheten blandet, når de i fredagsbønner tar opp kurdernes problemer.

Det er enkelt å forstå at foreningsarbeid er en viktig aktivitet for mange kurdere, og at mesteparten av fritiden blir brukt på dette. Kurdisk islamsk trossamfunn dekker en funksjon ut over det å gjen-

nomføre religiøse handlinger. I foreningen kan kurdere samles og samhandle på eget språk og på grunnlag av egne normer og verdier. De religiøse handlingene har trolig en forsterkende effekt på fellesskapet og fungerer som en bro mellom nåtid og fortid, mellom diasporatilværelsen og hjemlandet.

Skepsis og redsel

Redselen for å ikke bli forstått og ikke selv forstå, er en annen viktig årsak til at mange innvandrere holder seg borte fra museer. Flere av uttalelsene peker på usikkerhet som en viktig faktor når fritidsaktivitet skal avgjøres.

Da innvanderne kom hit til Norge ble de møtt med skepsis og redsel. De er redde for at denne negativiteten blir gjenspeilet på museet. På samme måte er innvanderne skeptiske til museer. De tror kanskje at kvinnene blir framstilt negativt. (informant 1)

Du vet, når de har bodd her i 10-20 år og fortsatt føler seg ny i landet, så har du kanskje ikke den tryggheten

som skal til for å besøke et museum. (informant 5)

Mange er vant med forskjellsbehandling på grunnlag av ulikheter i utseende fra andre områder i samfunnet og er spesielt oppmerksomme på hva slags mottagelse de får i museene. En av informantene uttaler at hun er lei «Hva-gjør-du-her-blikket», og oppsøker i stedet andre arenaer hvor hun kan føle seg trygg. Dette sammenfaller med en britisk undersøkelsen (Desai & Thomas 1998), der flere uttalte at de ikke følte seg velkommen i museer og gallerier. Museumsvaktene var spesielt oppmerksomme på de som var mørke i huden, og at deres barn fortore ble hysjet på enn hvite barn.

*«You always feel some one is watching you. I can't relax»
«You always feel all the posh people are going there and watching you» (Informanter fra den britiske undersøkelsen)*

Det de engelske og norske informantene her opplever er trolig ikke utslag av bevisst forskjellsbehandling fra museumsansatte

eller andre, men kan være et resultat av hvordan vi ubevisst vedlikeholder våre kulturelle grenser. Jeg har tidligere beskrevet hvordan enkelte kategoriseringsmekanismer kan bidra til å opprettholde avstanden mellom «oss» og «de andre». På samme måte som den pakistansk-norske tenåringsjenta Mah-Rukh Ali opplevde å bli plassert i kategorier hun ikke tilhørte, opplever disse museumsgjestene at de er på feil sted, ikke fordi de er på et museum, men fordi det ikke er forventet at de skal være på et museum. Blikk, utilgjengelighet, språk og andre markører bidrar til å underbygge denne opplevelsen. Flere ansatte med minoritetsbakgrunn, språkkyndige personer til å ta imot publikum og tekster på flere språk er tiltak som kan bidra til at flere opplever seg inkludert i museet. Andre tiltak er nettverksbygging og opprettelse av referansegrupper der personer fra de ulike målgruppene deltar.

VEIER VIDERE

Museer blir stadig oppfordret til å gripe fatt i spørsmål som gjelder innvandrere og deres situasjon. Senest i kulturmeldinga som ble presentert høsten 2003 ønskes et sterkere fokus på å inkludere minoritetsuttrykk inn i det norske kulturlandskapet. Som kunnskaps- og symbolinstitusjoner har vi en forpliktelse til å bevare samtiden og vi må forstå hvordan migrasjonsprosessene er en del av den virkeligheten vi må ta vare på.

Jeg har i denne rapporten forsøkt å vise at feltet er stort og sammensatt. Museenes historie og rolle i nasjonsbyggingen gir et helt spesielt utgangspunkt i arbeidet med migrasjonsprosesser og kulturelt mangfold. Ved å fokusere på det norske og det som skilte oss fra «de andre»

bidro museene til en viss orden i kategoriene og en opplevelse av et nasjonalt fellesskap. Gjennom innvandring og migrasjonsprosesser har dette fellesskapet blitt utfordret til å inkludere mennesker og historier som tidligere tilhørte andre kategorier. Utfordringen gjelder også vår evne til å se nyanser der vi tidligere kun har sett forskjellighet. Så lenge personer ble kategorisert som «de andre» var det enkelt å se forskjellene, det som skilte «dem» fra «oss». Nå må vi få øynene opp for variasjonene og de unike historiene hos alle mennesker, ikke presentert som noe eksotisk og fremmed, men som en del av et stort og inkluderende «vi». Dette innebærer at vi også må ta vare på de nye kulturuttrykkene som vokser

fram som følge av at mennesker med ulike bakgrunner møtes. Kanskje er det slik at museenes nasjonsfokuserte historie kombinert med institusjonenes posisjon i samfunnet gir oss et spesielt moralsk ansvar for å ivareta nasjonens nye historier? Det finnes ikke noe fasitsvar på hvilke skritt vi skal gå for å gripe fatt i det kulturelle mangfoldet. I de siste 10-15 årene er det imidlertid blitt gjort en del erfaringer det er verdt å ta med seg i det videre arbeidet.

Internasjonalt Kultursenter og Museum (IKM) har siden starten på begynnelsen av 90-tallet presentert innvandringens historie og kulturelt mangfold i Norge. Museet har produsert en rekke utstillinger som omhandler ulike sider

Daglig leder for IKM, Bente Guro Møller snakker om masker og identitet under utstillingen «Byborger og verdensborger», 2000. Foto: IKM.



ved innvandringsprosesser til Norge. I begynnelsen ble flere av utstillingene laget i samarbeid med andre museer som Universitets Kulturhistoriske Museer, Norsk Folkemuseum og Oslo Bymuseum. Spørsmål knyttet til markeringen av ulike livsfaser som fødsler og navngivningstradisjoner, pubertetsritualer (konfirmasjon), ekteskapsinngåelse og begravelseritualer er blant de temaer som er blitt drøftet. Senere har også andre museer laget utstillinger der sider ved innvandringens historie blir presentert. Norsk Folkemuseum åpnet i 2002 en utstillingsleilighet i bygården Wessels gate som illustrerer et pakistansk hjem i Norge, og samme året presenterte museet utstillingen Mulighetenes land? Innvandring til

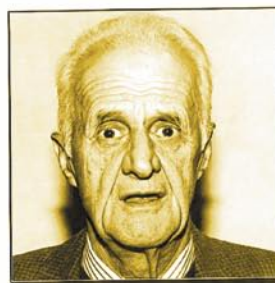
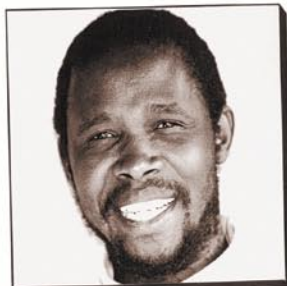
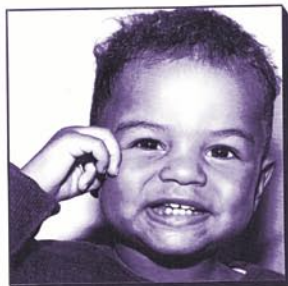
Norge 1500-2002. Ryfylkemuseet har produsert både utstillingsprosjekter og rapporter om dette temaet, ABM-utvikling har ledet et større nordisk prosjekt under navnet: Kompetanseutvikling for medarbeidere i kulturinstitusjoner – omstilling til et flerkulturelt samfunn, og Telemark Museum viser utstillingen «Fra Verden til Grenland» sommeren 2004.

Listen kunne gjerne ha vært lenger for flere museer har gjort lignende prosjekter og utstillinger. Prosjektene og tiltakene har vært banebrytende og derfor også ført med seg kunnskaper og erfaringer gjennom feilgrep som har blitt begått. Spørsmål om representativitet, begrepsbruk, etisk følsomhet osv blir stadig drøftet. Allikevel

er dette kun en begynnelse. Skal museene ta den flerkulturelle virkeligheten inn over seg må problemstillingene drøftes, nyanseres og bearbeides. Ikke som et prosjekt man avsluter og legger bak seg, men som en prosess som griper inn i hele museets virksomhet.

Innsamling og dokumentasjon

Innsamling av historier og gjenstander knyttet til migrasjon er et stort og på mange måter forsømt område. Som eneste museum med kulturelt mangfold som spesialer har ikke IKM hatt kapasitet til å drive systematisk innsamling i sine første år. Utstillingene har for det meste bestått av foto, tekst og lånte gjenstander. Fokuset har vært knyttet til formidling. Hel-



Fra Hacı Akmars utstilling «Norges ansikter», IKM 2000.

ler ikke andre museer har arbeidet systematisk på dette feltet.

I 2002 endret imidlertid dette seg da Norsk Folkemuseum og IKM gikk sammen om prosjektet «Norsk, i går, i dag, i morgen?» som tar mål av seg å dokumentere ulike aspekter ved den nyere norske innvandringshistorien. Prosjektet er finansiert av Norsk Kulturråd og vil i første omgang vare ut 2005. Et av utgangspunktene for dette prosjektet er at det haster med å sikre kilder fra den nyere innvandringen, som nå begynner å bli vel en generasjon gammel. Deres historier er viktige, ikke som et tillegg til den norske historien, men som en del av den norske historien. Resultatene av dette prosjektet vil bli oppbevart hos Norsk

Folkemuseum, men det er et ønske at flere griper fatt i den flerkulturelle virkeligheten vi er en del av og tar vare på lokale historier og dokumenterer endringer i lokalsamfunn som følge av innvandringen. Ikke minst er dette viktig for de som selv har vandret inn og deres etterkomere.

Det er et stort behov for annen generasjon å ha museer for å lære om første generasjonen. Jeg kan ikke forklare dem historien min ellers. Historien min blir lik som mer verdt når den står på museum. Jeg kan jo ikke bevare verdien i min historie i mitt hjem på samme måte. (informant 1)

Det er klart mine barn vil få et enormt behov for å lære om sine røtter. De vil lure på hvor jeg og min familie kom fra, hvorfor vi kom til Norge, hvordan vi ble mottatt osv. Det er masse å samle inn og ta vare på, og ikke minst er det viktig at dette er og blir en del av den norske historien. (informant 7)

De aller fleste jeg snakket med uttrykte et ønske om at innvandringshistorien(e) ble bevart. Historier som belyser overgangen fra hjemland til eksilland ble ansett som viktig dokumentasjon for kommende generasjoner. Hva som skal samles inn, hvilke metoder som skal brukes og andre prinsipielle spørsmål knyttet til dette

er under arbeid både gjennom prosjektet «Norsk i går, i dag, i morgen?», og hos IKM.

Formidling

Formidling vil alltid være en sentral del i dette feltet. Formidlingen knyttes nært opp til utstillingene og handler om hva vi viser frem, hvorfor vi viser det frem og hvordan vi viser det frem. I dette feltet er det blitt gjort gode erfaringer med bruk av involverings-pedagogikk og prosessgrupper. Dette innebærer at de menneskene utstillingene handler om er involvert både i produksjonsprosessen og formidlingsprosessen. Vi må gi rom for historier det er verdt å ta vare på, og det er naturligvis de som eier historiene som er de beste fortellerne.

Igjen ønsker jeg å trekke frem et IKM-prosjekt. Utstillingen *Jeg er her!* Innvandrings-historie fra 1945 til i dag som er den første store utstillingen som viser sentrale deler av norsk innvandringshistorie og norske innvandringshistorier. Utstillingen presenterer 20 mennesker som har vandret inn til Norge av ulike årsaker og fokuserer på individene bak historiene. Et av målene

med utstillingen er å vise at innvandringsens historie ikke kun dreier seg om statistikk og negative avisoverskrifter, men om enkeltindivider som alle har sine unike historier å berette. For å illustrere dette viser utstillingsplakaten en tegning av en kvinne og en mann, triste i blikket, mørke i huden og hun med hodet tildekket. Under står det *ceux-ci ne sont pas des étrangers*, som betyr «dette er ikke fremmede». Plakatens tegner, Firuz Kotal er tydelig inspirert av Rene Margittes bilde av en pipe med underteksten «dette er ikke en pipe». Hensikten er å understreke hvordan våre forestillinger om «de andre» er unyanserte og har lite med virkeligheten å gjøre. I en omtale av utstillingen forteller Per Bjørn Rekdal hvordan *Jeg er her!* kan ses som en del av et nytt norsk nasjonsbyggingsprosjekt (Museumsnytt 2;2003). Ved å fokusere på nyansene og variasjonene er det mulig for publikum å identifisere seg med personene i utstillingen. De blir en del av «oss» i stedet for «de andre». Den typiske innvandrer eksisterer like lite som den typiske nordmann.

Men også når det gjelder for-



Plakat fra utstillingen «Jeg er her». Illustrasjon: Firuz Kotal.



Skolebarn besøker utstillingen «Fra byborger til verdensborger». Foto: IKM.



Bilde fra utstillingen «Sangeet – instrumenter og dansekostymer fra det indiske subkontinentet». IKM 2004. Foto: Damini.



Fra utstillingen «Jeg er her! Innvandringshistorie fra 1945 til i dag». Foto: Brit Myrvold.

midling står utfordringene på rekke og rad. Nye kulturuttrykk oppstår som følge av kulturelt mangfold og raske samfunnsendringer, men uten at språket har utviklet et ordforråd til å speile dette. Som formidlere blir vi ofte stående igjen uten å finne ord på det vi ønsker å uttrykke. Spesielt vanskelig kan dette være i de sammenhenger der kontroversielle temaer behandles. Kjønnroller, homofili, omskjæring og tvangsekteskap er blant de temaer vi må tørre å ta tak i og være tydelige i formidlingen. Samtidig må vi kontinuerlig diskutere og reflektere over hva slags ord og uttrykk som brukes i formidlingen.

Museer er symbolinstitusjoner. Ved å framstille innvandringshistorie og innvandringshistorier, både negative og positive, lykkelige og tragiske, signaliserer vi at dette er noe vi anser som verdifullt og verdt å ta vare på. Museene kan bli en motvekt til mediene som jakter på kortsiktige sensasjonsoppslag.

Flerkulturelt nettverk

Museumsreformen legger til rette for nasjonale nettverk, og i denne forbindelse er

nettverk for flerkultur under utarbeiding. Etter et seminar om «flerkulturell formidling i museene», arrangert av Norsk Museumsutvikling i 2000, var det flere museer som meldte interesse for å delta videre i samtaler og utveksle erfaringer fra prosjekter. Sammen har vi gjennomført både seminarer og studieturer med god støtte fra ABM-utvikling. Noen museer har kommet til, andre har falt fra. Mye tyder på at det er et gunstig tidspunkt å etablere et mer formelt nettverk for flerkultur. Nettverkets innhold og form er ikke fastlagt, men en overordnet målsetting bør etter min mening være å arbeide for at flest mulige museer ser sitt samfunnsmessige ansvar i forhold til den nye demografiske virkeligheten. Nettverket må bidra til å fremme bevissthet om kulturelt mangfold og hvordan dette kan integreres i museene, både når det gjelder innsamling, dokumentasjon, forskning og formidling. Informasjonsarbeid, kompetansehevende og formidlingsrettede tiltak vil være naturlige deler av et slikt nettverk, i tillegg til å skape rom for faglig utvikling og diskusjon. Jeg håper flest mulig

vil delta i dette nettverket og at denne rapporten har bidratt til å øke nysgjerrigheten for, og synliggjøre noe av kompleksiteten i, et spennende og voksende felt.

SAMTALEPARTNERNE

Informant 1:

Kvinne, født i Pakistan, kom til Norge i 1974 gjennom familiegjenforening. Hennes mann kom to år tidligere. Hun arbeider som pleie-medhjelper og skuespiller og går på museum flere ganger i året. 4 barn.

Informant 2:

Kvinne, født i Pakistan, Islamabad i 1943, kom til Norge i 1974 gjennom familiegjenforening. Hun har pedagogisk utdanning fra universiteter i Pakistan og Norge. Arbeider i Kontaktvalget mellom innvandrere og flyktninger.

Informant 3:

Mann, født i Pakistan, kom til Norge i 1974. 3 barn. Arbeider i butikk. Gikk mye på museum for 20 år siden, men ikke nå lenger.

Informant 4:

Mann, født i Norge i 1979.

Foreldrene er fra Pakistan. Utdannet samfunnsviter og er aktiv studentpolitiker. Går sjeldent på museer.

Informant 5:

Kvinne, født i Norge i 1974. Foreldrene er fra Pakistan. Studerer media ved Høgskolen i Vestfold. Har stor interesse for kunst og kultur, noe hun har arvet fra foreldrene, og hun benytter museer ofte.

Informant 6:

Kvinne, født i Norge i 1978. Foreldrene er fra Pakistan og «har aldri satt sine bein på et museum i Norge». Hun er hovedfagstudent i informatikk, UiO, 4 søsken. Foreldrene hadde bodd i Norge i 8 år da hun ble født.

Informant 7:

Mann, født i tyrkisk Kurdistan. Kom til Norge som flyktning i 1989. Videregående skole. Arbeider i pos-

ten. Gift, 3 barn. Besøker museer 2-3 ganger i året.

s

Informant 8:

Mann, født i iransk Kurdistan. Kom til Norge som flyktning i 1987. Arbeider som økonomisjef.

Informant 9:

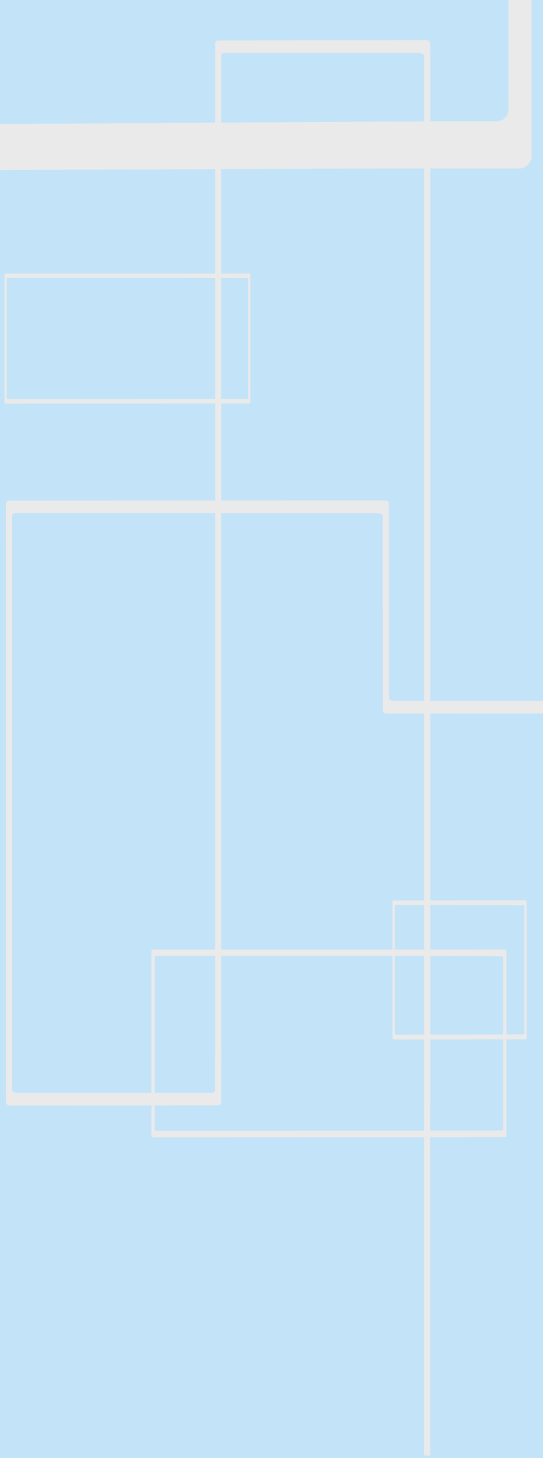
Mann, født i iransk Kurdistan i 1963. Kom til Norge som kvoteflyktning i 1992. Utdannet statsviter. Besøker museer ca. 1 gang i året.

Informant 10:

Mann, født i tyrkisk Kurdistan i 1964. Kom til Norge som flyktning i 1987. Utdannet ingeniør og arbeider ved Oslo Sporveier. Går sjeldent på museer i Norge, men ofte når han er i utlandet.

LITTERATUR

- Ali, M-R. 1997: *Den sure virkeligheten*. Tiden Norske Forlag. Oslo
- Bauman, Z. 1991: *Modernity and Ambivalence*. Cornell University Press; Ithaca, New York.
- Brottveit, Å. 1998: *Innvandrergrupper forhold til majoritetsbefolkningens nasjonalesymboler og riter*. Skisse til et forskningsprosjekt. Diakonhjemmets høskolesenter. Oslo.
- Danylak, K. 2001: *Immigration Museum audience Development Research Project*.
- Desai, P. & Thomas, A. 1998: *Cultural Diversity: Attitudes of Ethnic Minority Populations Towards Museums and Galleries*. Museums and Galleries Commision 1998
- Einarsen, H.Ph. 2002: *Musikkens roller i kulturmøtet*. Nord Nytt Nr. 83 April 2002
- Floris, L. & Vasstrøm, A. 1999: *På museum. Mellom opplevelse og opplysning*. Roskilde 1999.
- Hejab, A. 2000: *Jakten på en egen identitet*. Hovedoppgave, Institutt for statsvitenskap, UiO.
- Høgmo, A. 1998: *Fremmed i det norske hus*. Gyldendal Akademisk AS. Oslo
- NOU. 1996:7 *Museum Mangfold, minne, møtestad*, Kulturdepartementet, Oslo 1996
- Norsk Folkemuseum. 1995: *Hovedplan 1995 - 2005*
- Pedersen, R. 1990: «Museer, ideologier og historiesyn». I: Espeland/Vesterkjær (Red.) *Museene i samfunnet*. NKKMs fagseminar 1989, Oslo.
- Pomian, K. 1993: «Museet: Europas kvintessens». I: *Den Jyske historiker* nr. 64
- Prösler, M. 1996: «Museums and Globalizations». I: Macdonald, S. & Fyfe, G. (Red.) *Theorizing Museums*, Blackwell Publishers, USA.
- Rekdal, P. B. 1999: *Norsk museumsformidling og den flerkulturelle utfordringen*.
- Norsk Museumsutvikling 7:1999 Stortingsmelding 22. 2000: *Om arkiv, bibliotek og museum*.
- Vaage, O.F. 1997: «Kultur- og mediebruk». I: Vassenden, K. (Red) *Innvandrere i Norge*, Statistisk sentralbyrå. Oslo.
- Vaage, O.F. 2001: *Norsk kulturbarometer 2000*. Statistisk sentralbyrå. Oslo
- Yorkshire Museums Council, 2000: *Heritage for all*, Research report



TIDLIGERE UTGIVELSER AV ABM-SKRIFT

- #1 Digitalisering av fotosamlinger
- #2 Reform 94 og museene
- #3 Befolkningens vurdering av folkebibliotekene
- #4 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2002
- #5 Vei i vellinga. Håndbok i dokumentasjon av museumsgjenstander
- #6 Sømløs biblioteklov for sømløse bibliotek tjenester
- #7 Museumsarkitektur. En studie av nyere norske museumsbygg
- #8 Sømløs kunnskap. Om bruk av emnekart.
- #9 Det handler om læring
- #10 Tegnspråk som offisielt språk
- #11 Statistikk for bibliotek og museum 2003

skriftserien ligger tilgjengelig på www.abm-utvikling.no eller fås ved henvendelse til ABM-utvikling

